

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно-політичний місячник

ЗМІСТ

У 90-річчя з дня народження — Пам'ятник Лесі Українки роботи М. Черешньовського	1
Редакційна — Камо грядеші?	2
Л. Українка — До товаришів	3
** — Dulce et Desorum pro Patria Mori	5
Б. Кравців — Від „Русалки Дністрової” до соборности	6
Е. Гановський — На маргінесі Восьмого З'їзду СУМА	9
О. Андрушків — Математичне виховання в Україні	11
В. Стецюк — Б. Грінченко	14
Б. Г. — Нотатки не в такт і без такту	17
А. Мисулін — Хрущов і партійна бюрократія	20
-р-к — Ідейні основи нашої визвольної боротьби	23
М. Величківський — Небезпека надмірного зростання людетва	24
О. Гончар — Загибель студентського батальйону	27
В. Лесич — Австралійський „Новий Обрій”	32
** — Відзначили Свято Незалежности і Соборности	

ОРГАНІЗАЦІЯ

ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ARTICLES OF MAJOR INTEREST IN THIS ISSUE

Editorial: Where are you going? — A discussion of the Communist subversion and penetration into various parts of the world, particularly, in the Caribbean and the inadequacy of the resistance being made by the Free Nations.

page 2

Ukrainian Students as the Avanguard of the Revival of the Ukrainian people, by Bohdan Kravciv. — A historical analysis of the leading role played by the Ukrainian students in the social and political life of the Ukraine since the middle of the Nineteenth Century.

page 6

Evaluation of the Eight Convention of the Ukrainian Youth Association of America, by E. Hanovsky. — Highlights of the Convention are discussed; social and educational goals of the Association are stressed.

page 9

Mathematical Education in Ukraine, by Osyp Andrushkiv. — The author, prof. of mathematics, is discussing the Soviet plans to reorganize the curricula in mathematics in the Soviet institutions of middle and higher learning. The Soviet emphasis on mathematical training of students is indicated.

page 11

Borys Hrinchenko, by V. Stetsiuk. — Prof. Stetsiuk gives special attention to Hrinchenko's patriotic work to activate the national and political life of the Ukrainian people.

page 14

Khrushchev and His Party Bureaucracy, by A. Mykulyn. — An analysis of Khrushchev's reforms in the economic, social, and administrative fields, leading to a complete abandonment of the so-called "collective leadership," and establishment of Khrushchev's dictatorship, is given.

page 20

The Danger of Population Explosion, by Mykola Velechkiivsky. — The familiar arguments of the modern malthusian approach are rehashed and repudiated.

page 24

The Annihilation of the Student Battalion, by O. Honchar. — A fragment of Honchar's novel, entitled "Men and Arms," published 1960, telling the story of the annihilation of a Ukrainian student battalion by the Germans during the Second World War.

page 27

ВЧАСНО ВНЕСЕНОЮ ПЕРЕДПЛАТОЮ — ДОПОМАГАСТЕ В РОЗБУДОВІ „ВІСНИКА”. ПОЛЯПЛАТИ ЛИШ УСКЛАДНЮЮТЬ І ГАЛЬМУЮТЬ ПРАЦЮ ВИДАВНИЦТВА.

Фоторепродукція на 1-ій сторінці:

МИХАЙЛО ЧЕРЕШНЬОВСЬКИЙ. ПРОЄКТ ПАМ'ЯТНИКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ ПАРКУ КУЛЬТУРИ В М. КЛІВЛЕНДІ, ОГАІО.

ВІДЗНАЧИЛИ СВЯТО НЕЗАЛЕЖНОСТІ І СОБОРНОСТІ

НЮАРК, Н. ДЖ.

На відзначення січневих роковин української самостійності і соборності, 17-го січня ц. р., о год. 12 вполудне, посадник м. Ньюарку Лео П. Карлін у приязності представників міста та делегації українських організацій в особах: д-р В. Комаринський, сотник Ю. Кононів, д-р О. Утриско, інж. М. Поштар, М. Кормило, М. Матіяш — підписав прокламацію, проголошуючи день 22-го січня 1961 року Українським Днем, закликаючи всіх громадян міста відзначити цей день разом з громадянами української національності, як день Української Незалежності. В цей день на ратуші міста, побіч державного американського прапора, повівав український національний блакитно-жовтий прапор.

Академія відбулася в неділю 29-го січня в залі Української Централі, святочне слово виголосив ред. Вячеслав Давиденко. В мистецькій частині виступали: хор „Трембіта”, артистки Іванна Кононів, Валя Калин, піяніст проф. Борис Базала.

КАРТЕРЕТ І ПЕРТ ЕМБОІ

Щоб гідно відзначити велику дату 22-го січня, в двох сусідніх місцевостях, Картереті і Перт Ембої, влаштовано в той самий день святочні академії.

О год. 4.30 почалося свято в Картереті, в залі публічної школи. Академію відкрив коротким вступним словом місцевий греко-католицький парох, от. Федик. Святочну доповідь на тлі нашого історичного минулого виголосив проф. М. Чировський, заступник голови ГУ ООЧСУ. Хор „Гомін” під орудою проф. М. Кормелюка відспівав кілька пісень, між іншими: „Засяло сонце золоте”, „Марш молоді” та „Широке море”. Танці і деклямації молоді доповнили програму.

О год. 8-ій вечора розпочалася святочна академія незалежності і соборності в Перт Ембої. Її відкрив інж. Грицай. Доповідь на тему 22-го січня в аспекті майбутнього виголосив також проф. М. Чировський. Дальша програма складалася з деклямацій дітей і пісень, відспіваних хором „Гомін”. В обох місцевостях святочні вечори були влаштовані передусім за ініціативою і при переважному вкладі праці місцевих Відділів ООЧСУ. В успіху академій треба підкреслити участь хору „Гомін”, зокрема його диригента п. М. Кормелюка.

БАЙОН, Н. ДЖ.

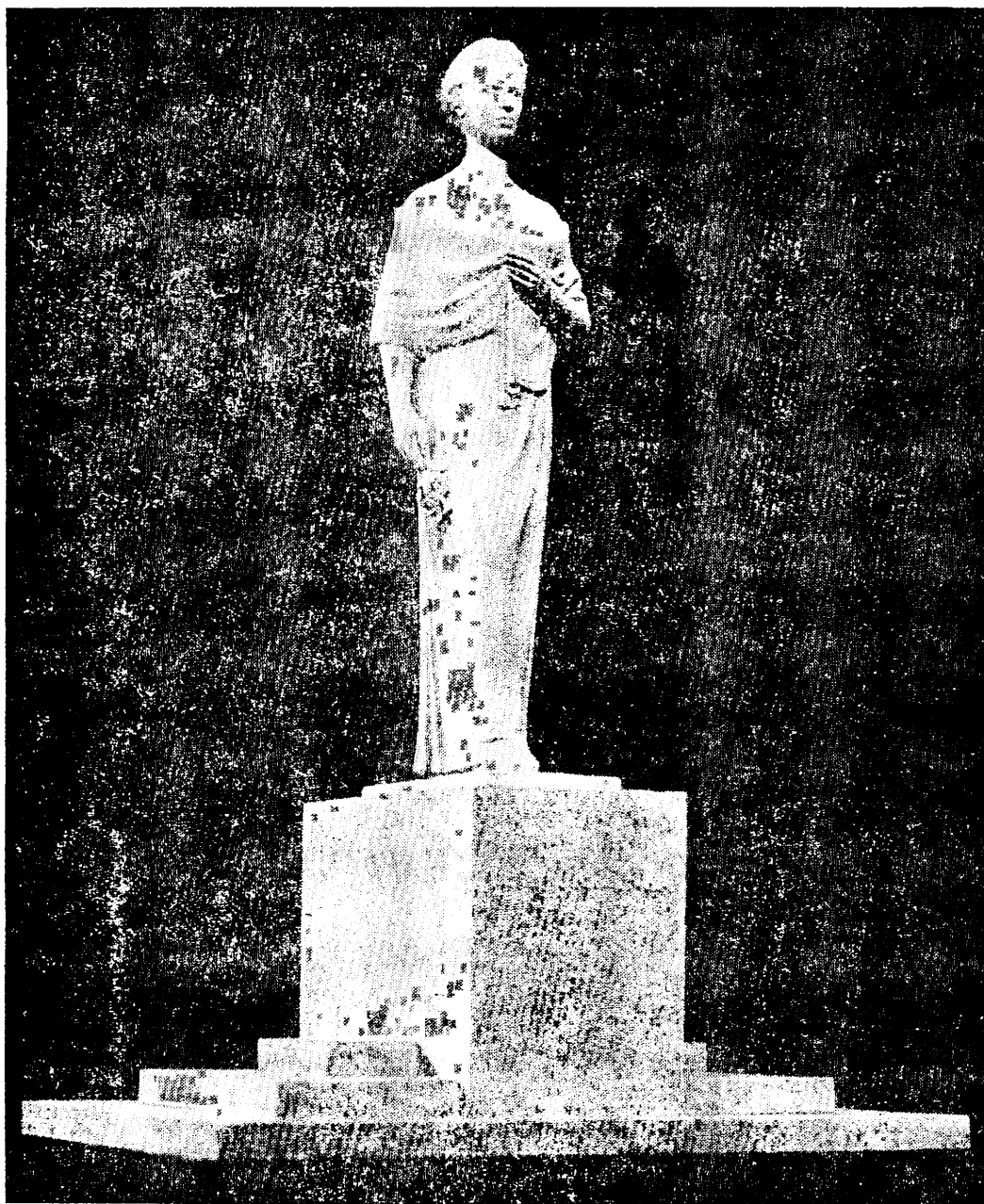
І невелика байонська громада урочисто відзначила роковини самостійності і соборності українських земель. З ініціативи 16-го Відділу ООЧСУ, влаштовано 29-го січня ц. р. святочну академію, програмою якої керував член стейгової асамблеї, п. Вільям Мартин. Він був також одним із спонзорів резолюції в стейговій асамблеї, яка встановила день 22-го січня, як „Український День”. Його заходами проголошено в Байоні День Української Самостійності і Соборності. Програма академії була старанно підготовлена і гарно

(Закінчення на 3-ій стор. обкладинки)

ВІСНИК

У 90-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

РЕДАКЦІЙНА**„КАМО ГРЯДЕШИ?”**

Коли людина з почуттям гумору пробіжить думкою останніх двадцять років аж по нинішній день, то вона крізь сльози смілитиметься над людською короткозорістю і — глупотою. Оптиміста мало б охопити здивовання, як розвинулися за цей час політичні події: яку безмежну наївність проявили в тому періоді західні політики та дипломати. Песиміста огорнуло б почуття величезної тривоги за завтрішній день вільної людини і вільних ще народів. А реалістові, що керується реальними критеріями, залишалася б хіба остання надія на Боже Провидіння, на те, що кінець-кінцем перемога добра над злом мусить прийти.

Бо що ж вчинили „могутні цього світу”?

Пригадаймо тільки, що хоч би тут в Америці під час другої світової війни які то чуда-дива виписувано про Советський Союз, про його „досягнення”, про його велич. Не радо дивились на його критику. А французький резистанс був напівкомунізований. Черчіль співав гимни на честь Сталіна, а Рузвельт йому допомагав. Вихваляли „союзника”, а преса і радіо настроювали публічну опінію в його користь. А потім Ялта і Потсдам, і віддання Китаю комуністам, і війна в Кореї, що її, за словами генерала Ван-Фліта, Об'єднані Нації не хотіли виграти, щоб не обурювати Москви. Згодом прийшла в ЗДА республіканська адміністрація, що проголосила „політику визволення”. А президентом став генерал, герой другої світової війни. Заповідалося ніби активний спротив московсько-большевицькому імперіялізмові. А у висліді закінчено компромісово війну в Кореї, де наклали головами десятки тисяч молодих американців, і 38-ма паралеля все ще перерізує живе тіло ко-

рейського народу. Мир у Кореї звільнив сили Москви і Пейпінгу для пенетрації в Азії, Африці і Латинській Америці. На взір корейської 38-ої паралелі поділено і В'єтнам, а його північну частину віддано червоним. Вільний світ залишив напризволяще героїв мадярського повстання. Через кволість Заходу комуністичний бльок захопив три нові держави в Африці і підсилив свої впливи в Індії, на Цейлоні, в Афганістані... У Латинській Америці, на Кубі, постає мостовий причілок для комуністичного наступу на Західню півкулю. Кривавиться Конго, кривавиться Ляос. Хвиля руїнницьких політичних страйків перекотилась через маленьку Бельгію.

В моменті переходу влади від Республіканської до Демократичної партії загальна політична й економічна ситуація розвивається для ЗДА дуже некорисно. Всюди кипить, мов у вулькані. На Кубі — антиамериканська гістерія. Кастро всіма силами намагається розпалити ненависть кубинців до ЗДА, оскаржуючи їх в імперіялізмі і колоніялізмі, що, мовляв, хоче пожертви не тільки Кубу, але й Середуцу та Південну Америку.

Справа була б менше серйозною, якби Кастро обмежувався тільки Кубою. Але, ставши марксистським місіонаром і дістаючи підмогу від Москви та Пейпінгу, він бурить своєю пропагандою і диверсією мирне життя в Гватемалі, Ель Сальвадорі, Гондурасі, Нікарагві, Коста Ріці, Панамі та Венесуелі. Економічний примітивізм і низький життєвий стандарт цих держав сприяють комуністичній інфільтрації, тим більше, що цю роботу ведеться з сусідньої країни, із тією самою культурою і тією самою еспанською мовою.

У Гватемалі внаслідок кастрівської пропаганди армія опинилася під комуністичними впливами. В Гондурас і Нікарагву, де комуністи добре зорганізовані, Кастро доставляє зброю і вишколених партизанів. На думку деяких поважних обсерваторів, Нікарагва вже стоїть на порозі комуністичної революції.

Просякання червоної пропаганди іде двома шляхами: через дипломатичні представництва Куби в Латинській Америці і контрабандою,

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

Board of the Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

яку облегшують географічні умовини: довжелезні морські узбережжя, що їх неможливо успішно контролювати. Надзвичайно інтенсивною є penetрація комуністів в Гондурасі, який уважається воротами для наступу на Південну Америку. В Ель Сальвадорі червоні були частинно перебрали владу, зайнявши ключові пости в уряді та інші важливі становища. Була вже там і антирелігійна пропаганда, а серед селянства — посилена агітація за колгоспи. Наступ комуністів на Панаму має своєю ціллю передусім підірвати інтереси ЗДА, зокрема в Панамському каналі. В Коста Ріці впливи комуністів ще відносно слабкі, але їхня підривна робота ведеться там посилено й постійно. Також в Бразилії, Аргентині і Венесуелі зростає комуністична інфільтрація, загрожуючи свободі. І хоч недавно надійшли відомості про революційне перебрання влади в Ель Сальвадорі військовою хунтою, це ще в жадному випадку не сигналізує покращання політичної ситуації в Карібському обширі. Це може бути навіть початком посиленої атаки червоних. Тінь серпа і молота щораз більшає і густішає над тим простором.

Отже, положення в Латинській Америці дуже непевне, а може навіть і трагічне. Провідники південно-американських країн недвозначно виявляють свою тривогу, явно обвинувачуючи Кубу в інтервенції і вважаючи, що час працює проти західної демократії. Однак, вони, а передусім Гватемала, розпочинати остаточної розправи з Кастром не відважуються, не сумніваючись, що в такому випадку Москва та Пейпінг негайно прийдуть Кастрові з допомогою, а західні держави лише дискутуватимуть в Об'єднаних Націях, раз-у-раз спотикаючися на советське „вето”. А коли вони зберуться „легально” допомагати країнам, zagrożеним комуністичним імперіялізмом... вже може бути запізно.

І тут мимоволі пригадуються події з-перед кількох років, коли Кастро прийшов до влади. Методи його езекуцій і винищування противників відразу декому нагадали енкаведівську техніку. Але тоді ще не вірили, що на Кубі, за 120 миль від ЗДА, твориться база для комуністичної агресії на Америку. Ще рік тому, навіть в деяких українських часописах писалося коментарі, прихильні для бородатого вож-

Леся Українка

ДО ТОВАРИШІВ

О, не забуду я тих днів на чужині,
Чужої й рідної для мене хати,
Де часто так приходилось мені
Пекучу, гірку правду вислухати.

Уперше там мені суворі питання
Перед очима стали без прикрас;
Ті люди, що ввесь вік несли тяжке завдання,
Казали: „Годі нам, тепер черга на вас,

На вас, робітники незнані, молодії...
Та тільки хто ви, де? Подайте голос нам!
Невже ті голоси несміливі, слабкії,
Квиління немовлят — належать справді вам?

Невже на всі великі події,
На все у вас одна відповідь є —
Мовчання, сльози та дитячі мрії?
Більш ні на що вам сили не стас?

Невже це так?” Я мовчки все приймала;
Чим мала я розбити докори ці?
Мов на позорищі, покинута я стала,
І краска сорому горіла на лиці...

Що ж, браття, мовчите? Чи втішені собою,
Що вже й докори ці вас не проймають?
Чи так задавлені неволею, журбою?
Чи може маєте яку яснішу путь?

Подаймо їм велику розвагу,
Скажім і докажім, що ми бойці самі;
А ні, то треба мать хоч ту сумну одвагу —
Сказать старим бойцям: не ждїть,
не прийдем ми!

~~~~~
дя кубинської революції. Що за жахлива короткозорість в оцінці диявольських методів Кремлю!

Тим часом Москва і Пейпінг, піддержуючи міжнародне напруження через Берлін та Формозу, розпочали фронтальну атаку на Ляос. Померлий вже державний секретар, Джан Ф. Доллес, знав, що В'єтнамом агресивні апетити комуністів не вдовольняться, і тому був душею створення Південно-Східного азійського оборонного пакту (SEATO), заборона для червоного імперіялізму на Далекому Сході. Тепер ми бачимо наступ комуністів на Ляос. Советські літаки доставляють червоним партизанам зброю, харчі і одяг. Китайські і московські старшини вишколюють червоних ляоських вояків. Королівство Ляос ослабе, щоб успішно

спротивлялись Москві і Пейпінгу. Зслабий і Оборонний Пакт. І, якщо американський уряд не застосує рішучих заходів, за місяць-два ще одна країна впаде жертвою комуністичної агресії. А Ляос — ключова країна в плянованому Росією і Китаєм наступі на Бірму, Пакістан та Індію, з одного боку, і на Камбоджі, Маляї, Індонезію та Австралію — з другого. В дійсності в Ляосі місцевих комуністичних воєнків є лише від 5 до 10 тисяч, які розраховують на підтримку китайців і большевиків, щоб розпалити громадянську війну і здобути владу. Активна і негайна допомога Заходу в дуже короткому часі зліквідувала б цю загрозу.

І в такій ситуації ще недавно Стівенсон заявив, що треба позбутися упередження, нібито Совети хочуть війни і всесвітньої революції, навпаки, вони, мовляв, хочуть миру так, як і американці, і з ними треба говорити. А американська преса повідомляє, що вже є розходження думок між новим державним секретарем Діном Раском і Стівенсоном, амбасадором США в Об'єднаних Націях, відносно тактики супроти ССРСР. Стівенсон дуже хоче зустрічі „на вершинах”, а хоч би й зустрічі президента Кеннеді з Хрущовим. Раск проти такої зустрічі, мовляв, вона ніякого добра не принесе. Тому вибирають шлях посередній — контакту з Кремлем через висланців і амбасади, щоб в'яснити, так би мовити, добру волю советського диктатора. Відстоюючи, одначе, свою „лінію”, Стівенсон згодом говорив про можливість прийняття червоного Китаю до ОН „для покращання добросусідських відносин”. А вже кілька днів тому він заявив, що новий президент Джан Ф. Кеннеді був би радий із зустрічі з Хрущовим. Заступник секретаря Бовле за протестував проти ідеї прийняття Пейпінгу до Об'єднаних Націй, а президент холодно поставився до будь-якої зустрічі з Хрущовим. Але є тут розбіжність у висловах і підході до проблеми відносин з комуністичним бльоком серед діючих осіб нової адміністрації, що не роз'яснює обрив.

Камо грядеши? Скільки ще треба доказів, що в московських і китайських комуністів одна ціль — опанувати решту ще не скомунізованих країн. Нам, українцям, доказувати цього не треба. Тривожить нас доля Америки, доля нашої України і цілого світу, бо кволість,

нерішучість і фальшиве розуміння ситуації на Заході — це головні союзники Москви, які в минулому запевнили вже й не одну перемогу в боротьбі проти вільного світу. Зокрема було фальшиве розуміння справи, а саме: Захід не бачив і не бажав бачити, що суть не тільки в ідеології комунізму, а передусім в московізмі, тобто в російському імперіялізмі, сполученому з комунізмом.

Захід, перейнятий якимсь містичним жахом, боявся називати Москву, як спрчинника зла, щоб, борони Боже, не підважити її інтересів, не захитати величі російського міту — „єдинства і неділимства”. Москва не вагається втручатися у внутрішні справи інших держав, а західні політики не відважуються піднести справи поневолених нею народів, щоб в такий спосіб не загострювати внутрішніх проблем ССРСР. Тим часом якраз ці проблеми при відповідних умовах звели б нанівець советську пенетрацію у країнах західного світу, спаралізували б підсичувану Кремлем „непереможну” силу міжнародного комунізму.

Caveant consules, res publica in periculo est, — уважайте, провідні мужі, бо країна в небезпеці! От як хотілося б, щоб ця староримська пересторога прорвалася крізь мури байдужности та злої волі, зацеплюваної білогвардійською пропагандою, що хоче зберегти Російську імперію навіть коштом Америки, і осінила уми тих, що в їх руки Провидіння віддало керму наймогутнішої держави, нашої другої батьківщини. Бо коли західний світ не заверне зі шляху вічних компромісів, хто знає, чи за чотири роки оцієї нової адміністрації вже дійсно не буде запізно.

Жевріє іскорка надії, що все буде гаразд. Коли в рузвельтівській ері дурман московфільства і нерозуміння суті большевизму сповивав Америку, то в час Трумана прийшло частинне протверезіння, а дальші роки ери Айзенгавера вже позначалися поступовим зрозумінням советської небезпеки, але ще — не її суті. Бо хоч уже в 1951-му році Дін Ачисон заговорив про 500-літній московський імперіялізм, а Айзенгавер проголосив „Тиждень Поневолених Націй”, практично на тому й скінчилось. Таке повільне зростання спротиву неспівмірне з динамікою большевиків. А відхід Стівенсона з посту американського делегата в

DULCE ET DECORUM PRO PATRIA MORI

На самопосягати і героїстві предків виховуються нові покоління, задивлені своїми молодими очима у велич минулого. І так викристалізуються іоні характери, яким у майбутньому ніякі жертви і навіть смерть за шляхетні ідеали не будуть страшними. Вони сягатимуть завтра по найвищий рівень людської досконалости.

Упродовж затишної боротьби за волю України, протягом десятків і сотень років клали своє дорогоцінне життя на жертвнику Батьківщини не тільки юнаки та дорослі мужі, але й дівчата та жінки. Багато їх згнуло за те, щоб жила Україна, і кров їхня насичує прадідівську землю, з якої родяться щораз нові кадри борців, аж поки сонце свободи не осяє нашої країни.

В рядах УВО—ОУН—УПА було багато жіноцтва, і сотки їх заповнювали польські, німецькі та большевицькі тюрми і концтабори. Але найбільш яскраво у видатнюються з-поміж них імена Ольги Басараб, Олени Теліги, Марії Спольської, незнані імена жінок з концтабору в Карагаді.

Ольга Басараб народилася в 1890-му році і вже від зарання своєї молодости почала працювати для своєї батьківщини і свого народу на військовому, політичному, громадському і харитативному полі. Була вона воюючою у Першій Жіночій Чоті УСС у Львові, організувала українські військові з'єднання з воїнів демобілізованої австрійської армії, працювала в комітетах допомоги раненим і полоненим, допомагала цивільному населенню, в управі жіночих союзів, займалася і освітньою роботою.

Працюючи всюди там, де вона могла прислужитися українській справі, Ольга Басараб вступила в ряди УВО — Української Військової Організації і по якомусь часі попала в руки польської поліції. В тюрмі на допитах її жахливо тортували, добиваючись, щоб вона зрадила організаційні таємниці. Польські слідчі думали, що вони мають діло з слабкою жінкою. Але вони помилилися. В годині найжахливіших терпінь жінка-героїня, Ольга Басараб написала на стіні своєї тюрмної клітки оці слова із поеми Богдана Лепкого:

„За кров, за сльози, за руйну
Верни нам, Боже, Україну!“

ОН, який, мабуть, є неминучий, віщуватиме, що ЗДА остаточно ступили на шлях твердого спротиву будь-яким агресіям та зазіханням осі Москва—Пейпінг.

Не до жахливої атомової війни тут закликається, але до відважної й рішучої постави, до переходу на офензивну тактику проти зла. Бо страх і кунтаторство чесних запрошують грабіжника до нападу, а їхня відвага постояти за правду, волю і справедливість відстрашують його, послаблюють, і кінець-кінцем паралізують.

А нижче дописала:

„Вмираю, замучена...“

Ольга Басараб померла на слідстві вночі з 12-го на 13-те лютого 1924 року. Її смерть зелектризувала все українське суспільство і потягла багатьох нових героїв на шлях боротьби.

А в несповна двадцять років пізніше згнула в столичному Києві, в ім'я тієї самої ідеї „поетка вогняних меж“, Олена Теліга. Після поразки визвольних змагань вона виїхала з матір'ю на еміграцію з Києва дівчиною-підлітком, а вернулася до нього під час другої світової війни як член Організації Українських Націоналістів.

В умовах польського і німецького терору Олена Теліга палкою і рвучкою поезією закликала до героїчного чину. В Києві вона працювала, зокрема, на культурному полі тоді, коли Гестапо намагалось зліквідувати всі прояви духового і політичного життя українського народу. В лютому 1942-го року гітлерівці її розстріляли.

І так дочка Наддніпрянської України Олена Теліга, як і дочка Західної України, Ольга Басараб, згнула за волю Батьківщини.

**

Був колись славний козак, що про нього слава шуміла і пісні співали по всій широкій Україні. Він не знав хитромудрої дипломатії, але мав кришталеве серце та щирю душу і кріпко вірив своїй шаблі. Вкрите славою ім'я його наввіки залишиться в пам'яті українського народу.

Це — полковник Іван Богун. Від юних літ боровся він за „народність руську і віру православну“ і зі шляху боротьби ніколи не збокував. Не раз через запальну його вдачу біду з ним мав гетьман Богдан Хмельницький. Ось так, не вірячи ляхам та їхнім підступним заходам, збирався він шаблею порубати варшавських послів. Полковник Іван Богун по-героїстськи врятував козацький табір після катастрофи під Берестечком; оборонив Умань від польської помети в 1655 році; боровся за молоду козацьку державу на всіх її окраїнах і в чужих землях.

Своїм „хлопським розумом“ далеко перевищував Іван Богун сучасників у розумінні державницької ідеї. Нікому, крім України, не присягав він на вірність. Ні польському королеві, ні московському цареві він не скорився і тим поставив себе високо в очах сучасників і наступних поколінь. В лютому 1664-го року, під час польсько-української війни, понав полковник Богун в руки поляків під Глуховом. Його судили військовим судом і розстріляли в Новгороді Сіверському.

Фізичною ліквідацією намагається ворог позбутися безкомпромисових борців за свободу і незалежність України, але таким шляхом він ніколи не знищить великої ідеї. Навпаки, цим він її ще більше підсилює, як підсилювала християнство мученича смерть перших християн.

Б. Кравців

ВІД „РУСАЛКИ ДНІСТРОВОЇ” ДО СОБОРНОСТІ

(Студентство в авангарді модерного українства)

Історія українського студентства і його участі в суспільно-політичному житті тісно зв'язана з історією формування української нації і тому вона своєрідна й відмінна від історії студентства таких державних народів, як англійці, французи чи німці. Найбільше аналогій до цієї історії можна знайти в студентських рухах і організаціях Чехії, Мадярсчини, Польщі, подекуди Росії. Всилу політичних обставин, передусім внаслідок недержавности українського народу, наші студенти мусіли брати на себе завдання, що їх в інших народів виконували старші покоління. До того ж треба додати, що основний розвиток студентської організованости — його починів і дій — відбувався дуже часто не на українській землі, не в українських університетських містах, але поза Україною, на чужих теренах і в чужих середовищах.

Не зважаючи на надзвичайно тяжкі умовини, українське студентство завжди й всюди, на батьківщині й поза нею, здійснювало імператив, визначений в підзаголовку цієї статті — бути в авангарді модерного українства. В усіх культурних, суспільних і політичних починах XIX і XX сторіч студенти були завжди першими, відігравали передову й вирішну роль, йдучи не тільки в перших лавах політичних демонстрацій і маніфестацій, але й у перших рядах громадських діячів, від пробудників національної свідомости починаючи, а на кооператорах кінчаючи, будучи головним людським резервуаром, з якого рекрутувалося також підпільників і бойовиків.

Це були студенти богословії, єдиного доступного в той час для народу „попів і хлопів” університетського факультету, Маркіян Шашкевич, Яків Головацький й Іван Вагилевич, що своєю „цвіткою дрібною” — збірником „Русалка Дністрова” — започаткували національне відродження Галицької України, кладучи водночас основи для створення політичної програми першої української репрезентації цієї української землі — Головної Руської Ради 1848 року.

Це студенти Львівського університету, засновники першого загального студентського

товариства „Січ”, що проіснувало всього три роки (1861—1863), були пізнішими ініціаторами створення львівської „Просвіти”, що стала „матір'ю українських товариств” і відіграла величезну роль в національному освідомленні не тільки Галичини, але й Наддніпрянщини. І це ті ж самі студенти стали провідниками молодого народовецького руху, що, після розбиття галицького громадянства на два табори в 1867 році, почав нерівну, здавалося безвихідну, боротьбу проти москвофільської більшости і проти польонізаційних заходів адміністративної верхівки в Галичині — за здобуття національних прав для українського населення цієї землі.

І це студентська молодь того часу, окрилена ідеєю „реальної праці, праці над освітою власною і власного народу”, заснувала в листопаді 1870 р. Академічне Товариство, що під різними назвами проіснувало аж до 1921 року, коли було розв'язане поляками.

Українські студенти того часу, Іван Франко і його друзі у Львові, Остап Терлецький з Сергієм Подолинським та іншими, були ідеологами і пропагаторами соціалізму й ініціаторами соціалістичного руху, що відіграв визначну роль в соціальному освідомленні українців в обидвох тодішніх займанщинах, австрійській і російській. І Франко, і Терлецький, і, зокрема, Подолинський, перебуваючи під деяким ідейним впливом Михайла Драгоманова, залишилися все ж таки прихильниками безпосереднього революційного руху, особливо в Росії, і, будучи соціалістами-революціонерами бойового наставлення, не пропагували, але практично організували соціально-політичний рух в Україні. Видавані ж Драгомановим у Женеві брошури, як свідчить Андрій Жук, майже ніякого впливу на розвиток цього руху не мали.

В останніх двох десятиріччях XIX віку студентська молодь Західної України радикально-соціалістичного і навіть народовецького напрямку перебуває під впливом Івана Франка, захопленого соціалістичними ідеями, але по своїй суті справжнього і безкомпромісного народовця-націоналіста. Це Франко в 1900 році,

на грані XIX і XX сторіч, дав яскравий вислів ідейних прагнень української молоді у своїй статті „Поза межами можливого”, надрукованій у 10-ій книжці „Літературно-Наукового Вістника” і спрямованій проти невіри Драгоманова в можливість української незалежності. Про цю статтю комуністичні дослідники Франкової творчості пишуть, що вона має цілий ряд „хибних думок” і є виразом „націоналістичного збочення Івана Франка”. Однак, якраз ці думки, висловлені ним 60 років тому, є дуже актуальними і реалістичними ще й сьогодні.

„... синтезою всіх ідеальних змагань, — писав тоді Франко, присидуючись до дискусії, започаткованої студентським органом „Молода Україна”, — будовою, до якої повинні йти всі цеглини, буде ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного (крім добровільних концесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) життя і розвою нації. Все, що йде поза рями нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді б прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сантименталізм фантастів, що раді б „вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації... Ідеал політичної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас покищо, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого. Нехай і так. Та не забуваймо, що тисячні стежки, які ведуть до його осущення, лежать таки просто під нашими ногами, і що тільки від нашої свідомости того ідеалу, від нашої згоди на нього буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до нього, чи може звернемо на зовсім інші стежки... Ми мусимо серцем почувати свій ідеал, мусимо розумом уяснювати собі його, мусимо вживати всіх сил і засобів, щоб наблизитись до нього, інакше він не буде існувати, і ніякий містичний фаталізм не сотворить його сам, а розвій матеріяльних відносин перший потопче і роздавить нас, як сліпа машина”.

Висловлені в цій статті Франкові думки стали політичним „кредо” не тільки студентства, але й всього свідомого українства.

Водночас із тим пролунали того ж самого 1900 року гасла своєрідного маніфесту — промови Миколи Міхновського, виданого у Львові під назвою „Самостійна Україна” наддніпрян-

ською Револуційною Українською Партією (РУП), в лави якої включився студентський актив Наддніпрянщини. Між гаслами цієї промови, як основний імператив, підкреслено клич: „Одна-єдина, нероздільна, вільна самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі”.

Настанови „Самостійної України” — „взьмемо силою те, що нам належить по праву”, „наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби”, „Україна для українців” — були сформульовані того, що поійняло тоді серця й уми передусім студентської молоді, що саме в той час, в 1899 і 1900 роках, започаткувало боротьбу за катедру української мови й української історії в Львівському університеті і згодом за створення окремого українського університету в Львові. Виявами цієї боротьби, незвичайної як на сумирність і покірність громадянської більшости того часу, були такі події, як сутички українських студентів з польськими в березні 1900 року (поранених 20 польських і три українські студенти), як сецесія українських студентів з Львівського університету в роках 1901-1902, криваві заворушення під час вписів до університету в 1907 році і бурхливі студентські демонстрації в липні 1910 року, що закінчилися смертю Адама Коцка, пораненням студента Леонтовича й ув'язненням яких 300 осіб. Якщо йде про останню демонстрацію, то треба підкреслити характеристичний факт, виявлений австрійською поліцією: українські студенти виступили вперше озброєні не тільки палицями, але й вогнепальною зброєю — пістолями.

Активізація українського студентства Львова і посередньо також Відня із „Січчю” виявилася в організаційному напрямку, зокрема, у скликанні першого Всестудентського З'їзду в 1909 році, 50-річчя якого проголошене було ювілейним роком українського студентства в Америці, щоб підкреслити цим „ідейну єдність українських студентських поколінь”.

Всестудентський З'їзд 1909 року став подією загальноукраїнського значення. На ньому встановлено тісний контакт з представниками студентства Наддніпрянщини, що виявилось у виборі наддніпрянця Миколи Залізняка на голову новозаснованого Українського Студентського Союзу і притягненні до діяльности в цьому Союзі студентів з Наддніпрянщини, між ними

Дмитра Донцова. До Українського Студентського Союзу ввійшли всі тогочасні політичні напрямки — соціалістичний, радикальний, безпартійний і національно-демократичний, що його очолив Євген Коновалець.

Ідейного змісту і політичного спрямування надав новозаснованій студентській організації щойно другий з'їзд, що відбувся з початком липня 1913 року. Програмову доповідь на цьому з'їзді п. н. „Сучасне політичне положення нації і наше завдання” виголосив Дмитро Донцов, а доповідь п. н. „Університетська справа” — Євген Коновалець. Дмитро Донцов накреслив тоді програму антиросійської політичної орієнтації українського народу, висувуючи гасло відокремлення від Росії і вимагаючи в окремій резолюції мілітарного виховання молоді. Євген Коновалець закінчив свою доповідь ствердженням, що „молодь не може зрікатися ще нині тих способів боротьби, які в руках має, бо може прийти хвилина, що прийдеться їй виступити, аби справу заложення українського університету посунути й поставити, як найважливіший постулат українського народу”.

Яким далекосяглим і вагітним у наслідки політичним почином був цей другий конгрес із його програмою антиросійської боротьби і наскільки цей конгрес випередив політичні змагання тодішнього українства — про це свідчила надзвичайно гостра реакція видаваної в Росії преси. З анатемою проти українського сепаратизму та проти Донцова виступили єдиним фронтом і чорносотенний російський „Киевлянин”, і соціал-демократичний український „Дзвін” (що його співробітником був сам же Донцов); засудили і „демократичні” російські газети „Новое Время” та „Рѣчь”, і навіть українська київська „Рада”.

Воєнні настрої і неспокої, що почалися вже в 1912—1913 роках, заактивізували справу мілітарного виховання молоді, яка стала головним завданням Українського Студентського Союзу в другій половині 1913 та в першій половині 1914 року і яка завершилася створенням формации Українських Січових Стрільців, що їх органом став орган Українського Студентського Союзу „Шляхи”, а згодом, вже в 1917 р. — сформуванням Корпусу Січових Стрільців, що його командантом став недавній студент, полковник Євген Коновалець. До складу цього

Корпусу, як і до УСС, влився актив студентства того часу, щоб із зброєю в руках здійснювати ідеал самостійної України, висловлений і проголошений ще в 1900 році Франком. Очоливши збройну боротьбу, цей колишній студентський актив відіграв вирішну роль у формуванні української державности 1917—1920 років.

Характеристичним виявом тієї передової ролі, що її відіграло студентство в національному русі, можуть бути призабуті сьогодні резолюції, прийняті 3 грудня 1917 року на зборах віденського студентського товариства „Січ” із домаганням „прилучення всіх українських територій до Української Республіки”, із закликом до українського загалу ставати разом з молоддю до боротьби за „повне з'єднання та за державну самостійність всього українського народу”, і з вимогою до Української Парламентарної Репрезентації, щоб її представники завжди „мали на оці соборність української справи, ставлячи її єсюди ясно і твердо в цілій її ширині”. Прийняття таких „ірредентистичних резолюцій”, що за них закрито товариство „Січ”, засвідчило дальшу тяглість авангардної ролі студентства в творенні модерної української нації. Тож треба було аж 14 місяців нарад, переговорів і суперечок, щоб висловлений українськими студентами Відня ідеал здійснився в проголошенні акту соборности 22 січня 1919 року в Києві.

В короткій статті неможливо насвітлити широкую й багатосторонню діяльність усіх тих, що почали будувати Україну з університетської лавки, з студентського товариства. Щоправда, ставши вояками, офіцерами, адміністраційними й державними керівниками, вони перестали бути студентами, але тільки на час війни. Негайно після її закінчення майже всі ті, що лишилися живі, опинилися знову на університетських лавках Праги, Відня, Данцігу, Берліну. Наснажені досвідом, всі вони рівночасно продовжували визвольну боротьбу іншими засобами, на іншому терені.

*Нащо даремній скорботи?
Назад нема нам вороття!
Берімось краще до роботи,
Змагаймось за нове життя!*

Леся Українка

Е. Гановський

НА МАРГІНЕСІ ВОСЬМОГО З'ЇЗДУ СУМА

Восьмий з черги раз з'їхалися до Нью Йорку в дні 26 і 27 листопада 1960 року делегати Осередків СУМА, щоб відбутися свій З'їзд, послухати звітів з праці керівників поодиноких рефератів Головної Управи, намітити пляни на майбутнє та покликати людей до керівництва — до Головної Управи, Головної Контрольної Комісії та Головного Товариського Суду.

На перший погляд виглядало, що цей З'їзд ні в чому не різнився від інших такого роду імпрез, які в свій час скликає майже кожна організація чи товариство. Однак, таке враження могло створитися тільки в тих, хто не був безпосереднім учасником З'їзду або не цікавиться працею й розвитком цієї молодечої організації. Тому приходиться ствердити, що Восьмий З'їзд СУМА не був звичайною формальністю, до якої зобов'язує лише статутова постанова, але був насправду нарадою молодшого віку людей, що кожноденно мають діло з проблемою національного виховання нашого доросту.

СУМА — це одна з найбільших на цьому терені виховних організацій української молоді, що об'єднує в своїх рядах декілька тисяч членів віком від 6 до 18 років життя. Ця організація, яка ще недавно об'єднувала молодь у віці понад 20 років життя, рекрутуючи її головню з тих, що внаслідок війни покинули рідні землі, поповнилась чисельно наступним поколінням — родженим уже на чужині. Внаслідок цього СУМА мусіла поширити свою структуру, тобто поширити рямці організації, розбудовуючи відділи юнацтва та залучуючи поважну кількість свого старшого членства на цей новий відтинок праці, придбати конечні засоби, відповідні приміщення, оселі, таборіві виряди, опрацювати пристосовану до цієї вікової групи виховну програму й методи та запаситися відповідною виховною літературою. Тому цілком зрозуміло, що більшу частину часу З'їзду присвячено виховним справам. Можна сміливо ствердити, що під знаком виховних проблем проходив увесь З'їзд, учасниками якого були в більшості виховники, що на найнижчих щаблях організаційної драбини виконують найбільш відповідальну працю.

Вони приїхали на З'їзд, щоб не тільки вирішити суто організаційні та формальні справи, але також обмінятися своїм досвідом з ділянки виховання, щоб засягнути порад та спільно знайти розв'язку тих питань, з якими їм доводиться зустрічатися на місцях. Вони радо прислухались до голосу наших старших заслужених педагогів і громадян. Тому дуже цінною для них була доповідь голови Центральної Виховної Ради СУМ'у проф. З. Сагана на тему „За новий підхід до молоді“, в якій прелегент порушив ряд проблем, подавши практичні вказівки, як їх розв'язувати.

Шкода, однак, що треба було обмежитися тільки найбільш пекучими і актуальними проблемами, бо час З'їзду не давав змоги ширше застановитися над кожною справою. Тож в майбутньому доцільним було б такі З'їзди відбувати у формі комісій, в яких усі актуальні справи можна було б докладніше простудіювати та опрацювати певні напрямні, на яких виховники могли б базувати свою працю.

Самий факт безперервного приросту юнацтва СУМА вказує на те, що доростаюче покоління горнеться до цієї організації, що вона має для нього притягаючу силу. Але це не означає, що вже все в СУМА у найкращому порядку. Багато дечого потрібно ще зробити чи впорядкувати, треба усунути дещо таке, що не сприяє розвиткові цієї організації, і щойно тоді можна буде рахувати на атрактивність і на ще більші успіхи.

Молодь завжди чимось захоплюється, когось наслідує, і тому на неї дуже великий вплив має середовище, в якому вона обертається. Тим то зрозуміло, яка велика моральна відповідальність лежить на нашому старшому членстві. Старша сумівська молодь мусить стати для неї тим середовищем, в якому вона буде виховуватися, мусить служити для неї добрим прикладом, взірцем для наслідування, бо інакше вона шукатиме його деінде, що не завжди буде покриватися з тими цілями, які ставить перед собою Спілка Української Молоді і загал української спільноти на еміграції.

Виходячи з цих завдань, доцільночасна організаційна структура старшого членства СУМА

мусить підпасти певного роду корективам. Йде тут головню про тих членів, які вже мають понад 35 років життя, але готові й далі активно працювати в своїй організації. Для них треба створити такі організаційні рямці, в яких вони, почувавочи себе повновартісними членами великої сумівської родини, виконували б відповідні до їх віку і знань обов'язки. Над цією справою мусить застановитись Світовий Конгрес СУМ.

Дехто ставить питання: чому, властиво, згадана група людей не переходить вповні до інших суспільно-політичних організацій Визвольного Фронту?

На це питання відповідь дуже проста. СУМА, як організація, має перед собою велике майбутнє. Ряди її доросту чимраз збільшуються завдяки, в першу чергу, тим кільком сотням виховників, які цим доростом займаються, його виховують. І коли б виховників було ще більше, то напевно СУМА могла б охопити ще поважніший відсоток неорганізованої молоді, якої напевно є куди більше, як тої, що вже перебуває в рямцях всіх молодечих організацій разом узятих. Далі, велика частина членства СУМА, яка безпосередню не займається вихованням, дбає про засоби матеріального порядку, без яких виховна робота майже неможлива. Однак, задержання цієї категорії членства в СУМА ні в чому не перешкоджатиме йому активізуватися і в інших організаціях, маючи подвійне членство.

Коли ж іде про сумівців у віці між 20 і 35 роками, то тут праця повинна проходити далі в таких самих організаційних формах, якими в юнацтві є організаційно-виховні клітини, тобто рої. Зміна може бути тільки під оглядом змісту, який мусить бути пристосований до інтелектуального розвитку і природнього нахилу поодиноких членів. За цими критеріями вони повинні гуртуватися в спеціалізованих ланках, спільно в них працювати й удосконалюватися. Ці ланки старшого членства повинні плекати в себе певні традиції та ритуал, будучи до певної міри окремою маленькою спільнотою праці.

Старше громадянство, мистці, письменники і поети, не кажучи вже про фахових педагогів, повинні також активно включатися в працю над вихованням нашої молоді. Для цього існують Виховні Ради при Відділах Юнацтва, Ра-

ди Виховників, Батьківські Комітети, різного роду мистецькі одиниці, спортові секції тощо. Без сумніву, сумівська молодь радо вітатиме їхні послуги.

Поруч тих питань, звернено також увагу на видавничі справи.

В загальному стверджено великий брак відповідної юнацької літератури. Коли для доросту у віці від 6—12 років є в нас декілька періодичних журналиків, то для юнаків і юначок у віці 13—18 років немає абсолютно нічого. Цей факт значно утруднює виховну працю серед юнацтва і завдає чимало клопоту виховникам. Виховник на сходах не може всього подати, а юнацтво середньошкільного віку читає виключно чужомовні книжки, бо не має в українській мові відповідних видань.

Тому потішаючим явищем було те, що Центральна Управа СУМ остаточно рішила приступити до видавання серії книжечок п. н. „Бібліотека Юного Сумівця”, в якій передбачається цілий ряд тем з різних галузей знання відповідно до іспитових вимог і заінтересування старшого юнацтва.

Треба, однак, завважити, що згадані видання повинні регулярно і часто появлятися, бути написані фахівцями та в приступний спосіб. Коротко кажучи, вони не можуть ні в чому уступати таким же виданням в чужих мовах, бо щойно тоді молодь радо їх читатиме, поволі призвичаюватиметься до українського друкованого слова, а разом знайомитиметься з українськими надбаннями, історією, географією та українською проблематикою взагалі. Українська спільнота на чужині мусить спромогтися й на це, коли хоче зберегти наступне покоління українським. Це — одна з головних справ, яка стоїть перед українською спільнотою на чужині.

Підсумовуючи все повище сказане, можна сміливо твердити, що СУМА, яка гуртує в своїх рядах великий відсоток української молоді, виховуючи її в прив'язанні й любові до рідної Церкви, української мови, народу, в його традиціях і ідеалах, — заслуговує не тільки на признання збоку нашого громадянства, але також на всесторонню піддержку, бо тільки спільними зусиллями ми зможемо добитися ще більших успіхів.

Осип В. Андрушків

МАТЕМАТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Двадцять століття записане буде в історії людства, як століття, в якому особливо збільшився питомий тягар природничих наук у відношенні до різних проявів цивілізованого життя (техніка, економіка, соціальні науки, політика). Значення природничих наук, а особливо їх загального стрижня — математики признане всіма цивілізованими народами. Першорядну роль грає математика також у навчальній і виховній системі.

У змаганнях за нові досягнення в математичних науках беруть участь всі держави світу, а в першій мірі ЗДА і ССРСР. Україна має в цьому змагу також поважне значення, хоч з конечности свого політичного положення причинається до розвитку совєтської математики, яку світ все ще сприймає за російську.

Система совєтського виховання дуже централізована і однорідна. Програми т. зв. союзних республік мало між собою різняться, а якщо йде про програму математики, то вона однакова в усіх загальноосвітніх школах. Якраз тепер переводиться в ССРСР реформа середнього загальноосвітнього шкільництва. Все ж таки систему 10-річної школи ще в багатьох випадках реалізується, а що нова 8- та 11-річна програма також спирається на 10-річній, подамо наперед, як виглядає програма математики 10-річної школи.

Програма ця розроблена дуже докладно щодо часу і дидактичних аспектів. Варто зазначити, що навіть в музичних, театральних та мовознавчих школах зобов'язує та сама програма математики. Цей натиск на математику, поминаючи її значення для різних проявів життя, спричинений також вірою совєтських педагогів у дуже ефективну силу математичного думання для розвитку особовости.

Дитина 7 років починає 10-річну школу і в перших 5-ох класах засвоює підставові арифметичні операції та вчиться стосувати їх до розв'язування практичних задач. Велику роль грають домашні задачі — при чому учень сам має формулювати оригінальні проблеми. Натиск на активність учня стосується вже від перших шкільних років. Геометрія охоплює фігури на площині і в просторі, довжини і площі фігур та поверхень, а також об'єми брил, метричну систему, введення помірив, рисування плянів та обчислення із плянів. Це — приблизно програма елементарної школи (в ЗДА 6-7 перших років).

Систематичний курс альгебри і геометрії починається в 6-му році навчання і триває безперервно до 10-го року. В альгебрі впроваджується символіка букв, вправи в альгебричних операціях, розв'язування рівнянь першого і другого степеня, елементи теорії про нерівності, елементарний курс теорії невимірних чисел, поняття змінної і границі, арифметичні і геометричні ряди, логаритми, комплексні числа, пермутації і комбінації, біноміальна теорема. На протязі цілого курсу альгебри домінує ідея функціональної залежності. Учень зазнайомлюється з системою координат, елементарними функціями і їх графіками. Щодо часу,

який присвячується на альгебру, справа виглядає так: VI рік — 4 години в другому семестрі, VII рік — 4 години, VIII рік — 4 години в першому і 3 в другому семестрі, IX рік — 2 години, X рік 2 години в першому і 3 в другому семестрі. Разом 462 навчальних години.

Навчанню геометрії совєтська педагогіка приписує розвиток логічного думання і простірної уяви. В програму геометрії входять: аксіоматика, трикутник, многокутники, коло, подібність фігур, поле фігур, геометрія простору, об'єми. На геометрію припадає: в VI класі — 2 години, в VII — 2 години, в VIII — 2 години у першому семестрі і 3 в другому, в IX — 2 години і в X — 2 години — разом 346 навчальних годин.

Тригонометрії навчають у IX класі 2 години, в X — 2 години в першому семестрі і 1 годину в другому — разом 116 годин. Вивчається розв'язування трикутників, підставові тотожності, формули, відвернені тригонометричні функції і тригонометричні рівняння. Про цю програму 6—10 років десятирічки можна сказати, що це є приблизно програма 3—8 клас австрійських і польських гімназій до реформи, з тією різницею, що нема в ній систематичного курсу аналітичної геометрії. Все це маємо у програмах американських шкіл, які, до речі, тепер також реорганізуються щодо математичної програми, і то в модернішому напрямку як совєтська школа; звичайно дотепер в середніх школах ЗДА давали ще елементи статистики і теорії ймовірности.

Навчальний рік у совєтській школі складається із 33 тижнів (в тижні 6 днів науки), навчальна година триває 45 хвилин, а заняття починаються о 8.45, а закінчуються о 2.30 год. по пол. Домашні вправи є дуже суттєвою частиною програми навчання, також звертається увагу на кореляцію з іншими природничими предметами.

Щодо методики наголос кладеться на ясне представлення понять і теорій, стислість розумування, логічну обґрунтованість доказів. Підкреслюється також значення математики для розвитку цивілізації і взагалі вияснюється її роль в історії людства. Очевидно, згідно з марксистським доктринерством, часто надуже виставляється математики для буцімто наукового обґрунтування матеріалістичного погляду. Підручники, вибір яких далеко вужчий як в ЗДА, піддаються час від часу ревізії. Укладають їх звичайно високозаавансовані математики.

Від учителя, крім професійного знання, вимагається ентузіазму, переконання, що навчити учнів математики є дуже важливою для держави справою, вміння збудити в учнів любов до предмету. Учитель має захопити учнів до читання математичних книжок і поширити матеріал поза програму. Для цього організується при школах математичні гуртки, влаштовується т. зв. математичні олімпіади. Здібним учням приділяється

особливу опіку. Все це теоретично на добровільній базі, але в практиці це майже обов'язок для учителя і учня.

Математичні гуртки звичайно зв'язують свою діяльність із святкуванням річниць великих математиків, особливо совєтських, російських; суперництво в розв'язуванні математичних проблем і поширення математичного знання є дальшими етапами програми гуртка. Існує спеціальна допоміжна література, переважно в російській мові (популярні лекції математики, „Бібліотека математичного гуртка" і інші, але вже спорадичні видання).

Першу математичну олімпіяду влаштовано 1934 р. в Ленінграді за ініціативою місцевого університету. Вони складаються із трьох частин: 1. праця математичних гуртків, 2. лекції професорів університетів на різні математичні теми, але на поземі, доступному для учнів середніх шкіл, 3. письмові змагання у розв'язуванні математичних проблем.

Якщо математичний гурток існує при високій школі, ним опікуються студенти старших років; засідання відбуваються раз на тиждень, а лекції професорів раз на місяць, окремо для учнів VII-VIII клас і окремо для IX—X клас. Змагання переводяться у двох частинах. У другій рунді можуть брати участь тільки ті учні, які перейдуть успішно першу частину. В 1955 р. у Львові в олімпіяді брало участь 800 учнів, в Києві змагається щороку від 600 до 950 учнів, при чому окремо змагаються учні кожної класи (від VII до X). Теми змагань не легкі і часто виходять поза програму 10-річки, так що в другій рунді бере участь звичайно лише третина змагунів, а закінчує її з успіхом коло 20%. За добрі розв'язки видаються нагороди 4-ох категорій. По змаганнях аналізу проблем і їх розв'язок є темою для математичних гуртків. Олімпіадам приписується велике значення, бо тут виявляються справжні математичні таланти, що пізніше доповнюють ряди совєтських математиків.

Під теперішню пору совєтське середнє шкільництво, як уже сказано, перебуває в перехідній стадії. Обов'язковою школою для всієї молоді буде 8-літня школа. Не підлягає сумніву, що ця реорганізація шкільництва виникла із політичних міркувань. Почалося від промови Хрущова у вересні 1958 р. Із неї ясно виходило, що головне завдання реорганізації — спинити вплив молоді до високих шкіл і спрямувати її як робітну силу до колгоспів, фабрик і копалень. Другою причиною є брак місця у високих школах супроти дуже великого напливу кандидатів. Нужденне життя колгоспника та робітника нікому не усміхається — звідси сильний гін до науки. Апотеоза праці свинарок, доярок і т. д. і відзначування медалями заслуг звичайних робітників, але без покращання їх життєвого стандарту, не дали помітних вислідів.

Передусім загострено умовини прийняття до високих шкіл — підвищено вимоги при вступних іспитах і вимагається різних рекомендацій, в першу чергу партійних організацій. Вимагається також певного стажу роботи в колгоспах або на фабриках. Після 8 років науки продовжувати її тепер можуть лише особливо здіб-

ні (в практиці: „благонадъожні") учні. Величезна ж більшість, якщо хоче далі вчитись, мусітиме вибрати одну з таких альтернатив: 1. студіювати частинно, 2. студіювати у вечірній школі, 3. студіювати позаочно. Програма частинних студій розрахована на три роки: IX рік — два дні роботи і чотири дні науки, X і XI роки — три дні роботи і три дні науки.

Програма математики у VII—VIII класах нової 8-літньої школи має 309 годин альгебри і 232 геометрії (в десятиріччі в VI—VIII роках 314 альгебри і 214 геометрії). Як бачимо, різниці мінімальні, так само майже нема їх у змісті програми. Лише у програмі XI року додано елементи диференціального та інтегрального числення. Тригонометрію включено в загальну теорію функцій і трактується її аналітично.

Якщо йде про Україну, то ця шкільна реформа дуже шкідлива, бо після її реалізації більші шанси продовжувати науку матиме міський елемент, особливо великих міст, отже передусім елемент московський. Так при цій реформі спечено дві печені: для комуністичного і імперіалістичного божків. Кадри московської меншини з високою освітою будуть зростати, а українські високоосвічені кадри будуть меншати.

Учителів середніх шкіл підготовляють засадничо педагогічні інститути, де програма математики реалізується в 1975 лекційних годинах протягом 5 років. Це дуже багато, бо, наприклад, для одержання бакалавреату з математики в ЗДА звичайно вистачає 600 годин протягом 4 років, а для здобуття ступня „мастер оф саєнс" — 1200 годин протягом 5—6 років. Понад то вчителям в СССР, як і в ЗДА, дається можливість доповнювати своє знання. Є багато літератури для вдержання учителя на відповідному поземі, виготовленої Академією Педагогічних Наук в Москві, яка дбає також за підручники.

Оригінальних українських підручників математики для середніх шкіл є дуже мало, переважно це переклади з московських. Згідно з останніми відомостями, число середніх шкіл з українською мовою навчання дедалі зменшується. Шкіль із московською мовою навчання є вже більше як половина, так що українські середні школи в Україні є в меншості. Найгірше представляється ситуація у великих містах.

Підручники звичайно виходять у 3 частинах: перша — теоретична, друга — із вправами і третя — лише для вчителя. Програма міністерства освіти визначає також і час, який треба зужити на вивчення окремих розділів у школі і в домашніх вправах. Учитель повинен весь матеріал розплянувати і цей „календар" пристосувати до своєї класи. Плян цей затверджує директор. Поза тим учитель виготовляє також плян кожної лекції, власне кількох лекцій, аж до таких подробиць, коли, що і кого питати. Для укладання плянів лекцій є відповідна література. На нашу думку, така схематичність забиває якраз те, що совєтська школа вихваляє, себто — індивідуальність учителя і оригінальність лекції. Домашньої роботи дається учням дуже багато. Це між іншим тому, що вартість учителя оцінюється по вислідах праці його учнів, от-

же, якщо нема часу переробити матеріал у школі, його дається додому.

Вивінування советських шкіл залишається далеко позаду у відношенні до ЗДА. Кінцеві іспити в VI—X класах усні і письмові. Матуральні іспити складають учні перед комісією: письмові з української і російської мов, математики, усні з української і російської літератури, математики, фізики, хемії, чужої мови. Найкращий вислід матуральних іспитів не звільняє тепер від вступного іспиту до високої школи.

Засаднича різниця між навчанням математики в середніх школах СССР і ЗДА полягає в тому, що в ЗДА нема обов'язкової програми математики, учень вибирає собі предмети, і, звичайно, 11½ року математики в гайскулі вистачає для прийняття до високої школи. Далі програма не є однорідною, є такі гайскули, що їх програма ширша, ніж советська (12 років до диспозиції!); зрештою, багато програм у ЗДА є тепер у стадії досліджень. Можна лише сказати, що за 10 років навчання советська програма вичерпує більше матеріалу як програма ЗДА за 10 років.

За статистичними даними в Україні є тепер коло 6000 середніх загальноосвітніх шкіл (маємо на думці т. зв. повні), в тому числі 2500 міських (у Києві 150). Кадри советських математиків підготовляються у 36 університетах і коло 200 педагогічних інститутах, хоч засадничо математиків-професіоналістів випускають університети. Звідти вони йдуть працювати до різних інститутів, лябораторій, доповнюють інструкторський склад високих шкіл. Селекція студентів на математичний факультет університету переводиться на вступних іспитах і вище згаданих олімпіадах. Студенти, що вивчають математику, зобов'язані вивчати, поза математикою та спорідненими дисциплінами, одну чужу мову (англійську, французьку, німецьку), політичну економію та історію партії. В перших двох роках мають вони ще по 2 години на тиждень фізкультури — інші заняття надобов'язкові.

Студії тривають 10 семестрів. Технічні курси математики (разом із вправами, теоретичною механікою і нарисовою геометрією) виповнюють 2282 лекційних години, фізика з лябораторією 340 годин, астрономія 54 години, обчислювальні машини 210 годин, педагогічні вправи і методика математики 134 години.

Наприкінці кожного семестру студенти складають іспити з теоретичних предметів, а також виявляють свої здібності у розв'язуванні проблем. На 2, 3, 4 роках пишуть реферативні семінарійні роботи, а на 5-му — іспитову працю, яку вже мають прилюдно захистити. На 10-му семестрі студент складає державний іспит. Спеціалізація в даній ділянці математики починається вже на 2-му році (328 годин).

Найбільше уваги звертається не так на самі виклади, як на стимуляцію активної наукової праці студента. Експериментуються нові ідеї в підході до подання студентам математичного матеріалу. Натиск кладеться також на практичні вправи з обчислювальними машинами.

Після державного іспиту (що відповідає приблизно ступневі мастер оф саєнс в ЗДА), студент може про-

довжувати студії для одержання ступня „кандидата математично-фізичних наук”. Ці студії тривають три роки, протягом яких студент звичайно одержує стипендію. Кожний кандидат має призначеного професора як дорадника — так, як при докторських студіях в ЗДА. Нема натомість приписаних „кредитів” чи обов'язку присутности на викладах. Студенти мусять скласти два іспити із ділянки, якою цікавляться, і робити рапорти із двох спеціальних ділянок математики, що їх вибирає дорадник. Крім цього кандидат мусять скласти іспит із одної чужої мови і філософії. Найважливіше, щоб студент був заавансований в дослідній роботі. В дисертації, що її захищається публічно перед двома спеціалістами, мусять бути виявлені нові, оригінальні результати. Після успішних іспитів студент стає кандидатом наук, що відповідає американському Ph. D.

Для одержання ступня доктора математично-фізичних наук треба захистити ще більш заавансовану дисертацію — цей ступінь відповідає приблизно ступневі „доктор габілітатус” в деяких західноєвропейських державах. В СССР у 1955 році було 10.570 докторів з усіх ділянок знання, а в УССР було їх у той час 1051. Із останнього числа, яке становить 10% з усього числа докторів в СССР, видно дискримінацію України і в цьому напрямі, бо навіть перепис 1959 р. виявив, що в Україні є 20% населення СССР.

Викладова мова в університетах, політехніках і у великій частині інших високих навчальних закладів України московська, українська наука деградована до частини російської науки. Останні дані не лише потверджують це, але й вказують, що йде до гіршого.

З початком 1960 р. у видавництві Академії Наук УССР появилася російсько-український математичний словник за редакцією акад. Штокала. В передмові до цього словника написано, що при його складанні комісія керувалася, між іншим, таким „положенням”: „закріпити існуючу практику вживання термінів у науковій і учбовій літературі, що видається російською і українською мовами...” Переглядаючи словник, бачимо, що його впорядникам ішло про закріплення змосковщеної термінології, яка в практиці віддавна уживається.

Наприкінці треба, однак, ствердити, поминаючи русифікаційну практику, що позем знання математики у абсолювентів середніх шкіл, університетів та інститутів України доволі високий.

*Чи тільки терни на шляху знайду,
Чи стріну може де і квіт барвистий?
Чи до мети я певної дійду,
Чи без пори скінзугу той шлях тернистий, —
Бажаю так скінзуги я свій шлях,
Як погнала: з співом на устах!*

Леся Українка

В. Стецюк

БОРИС ГРІНЧЕНКО

(У 50-річчя його смерті)

У місяці жовтні проминуло 50 років від дня смерті визначного українського письменника, публіциста, вченого та зразкового громадсько-го діяча — Бориса Грінченка.

Нашій спільноті у вільному світі якось не вдалося відзначити річниці смерті цього великого патріота-письменника, національного вчителя та одного з творців окремої епохи 80-их років минулого сторіччя. Можливо, що в 1963-му році, в соту річницю народження Бориса Грінченка, українська громада відзначить його пам'ять як слід, конференціями наукових установ та літературних і громадських організацій і, що найважливіше, виданням його творів, що ще й досі мають своє актуальне значення. Відзначення пам'яті Бориса Грінченка важливе для нас у вільному світі ще й тому, що московська цензура викреслила його ім'я не тільки з української літератури, але й з реєстру культурних працівників в Україні 80-90-их років минулого сторіччя. Причина цього ясна, і большевицька наука не криється з тим, що Борис Грінченко, як „український реакційний націоналіст”, не може мати місця ані в підсоветській українській літературі, ані в культурі, ані навіть в науці. Ось як представляє його советська енциклопедія: „Борис Гринченко это реакционный представитель украинского буржуазного националистического просвещения; многочисленные произведения Гринченко, проникнуты духом реакционного народничества и национализма, в искаженном виде изображают действительность.” (Большая Советская Энциклопедия, т. 12, стор. 619). Правда, недавно Видавництво Академії Наук УРСР перевидало фотодруком чотиритомовий „Словар української мови” Бориса Грінченка, але в передмові до цього словника немає ніякої згадки про його автора, а є тільки пересторога „критично використовувати словник, враховуючи ідеологічні позиції упорядника”. А ці позиції Грінченка спиралися, як сам він зазначав, тільки на Шевченковому імперативі: „щоб збудити хиренну волю, треба миром, громадою обух сталить та добре вигострить сокиру та й захо-дяться вже будить...” І саме сталення всена-

ціонального „буха” та збудження національної волі народу стало програмою життя Бориса Грінченка. Для виконання цієї програми віддав він усі свої сили, всю енергію і все своє знання, ставши, без сумніву, однією з найвизначніших постатей кінця 19-го та початку 20-го сторіччя.

Не забуваймо, що майже ціле життя Бориса Грінченка припадає на час страшних московських репресій, коли то, поруч горезвісного „Валуєвського указу”, що вийшов саме в році народження Грінченка, з'явився ще страшніший „Емський указ”, в якому московський „государь імператор височайше повелеть соизволил:

1. не допускать ввоза в пределы Империи каких бы то ни было книг и брошюр, издаваемых за границею на малорусском наречии;
2. печатание и издание оригинальных произведений и переводов на том же наречии воспретить...
3. воспретить также различные сценические представления и чтения на малорусском наречии, а равно и печатание на таком же текстов к музыкальным нотам...

Обидва ці акти мали тільки одну мету: змести з лиця землі всю духову творчість українського народу, весь його духовий та культурний потенціал, знищити всі внутрішні основи його розвою. Але всі ці московські спроби, звернені на ліквідацію всього, що українське, не могли підірвати зросту української національної ідеї, байдуже, що частина тодішніх народників, серед якої перед вів Костомаров, уникала всякого протесту і переконувала широку кола української інтелігенції мовчки і повністю примиритися з даними умовами. Ніби наперекір цьому, потайки велася безупинна праця над скріпленням правдивих національних основ українського руху, над об'єднанням усіх громадсько-суспільних сил та формуванням всенаціонально-політичного світогляду. Завдяки старанням таких великих діячів, як Куліш і Кониський, відновлюються живі зв'язки з галицькою Україною, де в конституційних умовах життя українців набирало щораз більше національних форм і національного характеру в усіх його ділянках.

Заснування „Просвіти” (1868), відновлення львівської „Правди” (1872), створення Наукового Товариства ім. Шевченка (1873) та поява „Зорі” мусіли відбитися голосним відгуком на центральних українських землях під Московщиною. Організація наукової діяльності наших учених під проводом Володимира Антоновича та поява українознавчого органу „Киевская Старина” і врешті заснування постійного українського театру, з одного боку, влаштування різних концертів і зібрань свідомої української молоді та всенациональне щорічне відзначування Шевченкових роковин, з другого боку, були тим рушієм всенациональної політичної реакції та росту нового українства і, як знаменито окреслив Іван Франко, „нового отверзіння українців від огидного шуму загально-російських фраз та повороту, так сказати, під рідну стріху”.

Правда, не багато було тоді активних працівників на ниві українства, як зауважує С. Єфремов, але хто встояв, то це була дійсно випробувана сила, що високо держала прапор національної ідеї. Серед молоді, яка зростала в тій атмосфері, почали проявлятися тоді два головні політичні напрямки: соціалістично-революційний, що змагав до повалення царату та соціальної справедливості, і національний, що прямував до поглиблення національної ідеології серед широких кругів та політичної свідомості передусім серед інтелігенції. Цей останній напрямок був створений і керований невеличкою групою повною енергією, посвятив та відданості для національної справи. Група ця існувала спершу як законспірована політична організація, але в 1892 році, на Шевченковій могилі, проголосила себе, як організація послідовників Шевченкової ідеології під назвою Братство Тарасівців. Душею цієї організації став Борис Грінченко. До неї належали також такі визначні пізніші діячі, як Іван Липа, Самійленко, брати Міхновські, Вороний, Черняхівський і інші. Група ця проголосила в львівській „Правді”, як свій маніфест, як своє „Вірую”, що її члени зобов’язуються „бути в усім консеквентними українцями”, що вони будуть дбати, щоб українська мова знову запанувала в родині, в громаді і навіть у зв’язках з іншими народами. В суспільно-політичному житті вони зобов’язувалися стояти на національній

платформі і на цій платформі виховувати свої діти, старатися про введення українських шкіл і на кожному кроці боронити права свого народу. Цю програму послідовно проводив у життя Борис Грінченко, який навіть уклав для своєї дитини рукописний український буквар і вів постійну боротьбу за душу української дитини в своїй публіцистичній пропаганді, в своєму листуванні та в живих розмовах.

Результат його суспільної педагогії був такий, що вже наприкінці 1890-их рр. почався спершу в Києві, а потім і в Полтаві, Харкові та в інших місцевостях живий рух серед молоді. В університетах, гімназіях та духовних семінаріях почали творитися „громади”, що організували свої бібліотеки, вели самоосвітню працю та відбували сходи й наради. Душею всієї діяльності був Борис Грінченко, який постійно ставив перед молоддю ідею невмирущості українського народу, видвигнену Шевченком, як постулат і програму життя, — „не вмирає душа наша, не вмирає воля і неситий не виоре на дні моря поля, не скує душі живої і слова живого...” Це також було і програмою життя самого Грінченка, який всю свою щоденну працю, енергію та тверде завзяття віддавав тільки для однієї справи, для добра свого народу. Шевченків „Кобзар”, як він сам стверджував, вплив у його душу той прометеївський вогонь і ту „пламенную страсть”, що ціле життя зогрівали його до праці для народу.

Не дивниця, що Борис Грінченко вже на 17-му році свого життя бачить смутну картину України:

„Убогі ниви, убогі села,
Убогий, обшарпаний люд, — ...
Не став би дивитись, схотів би забути,
Так сили забути нема.
То рідні села, то рідні люди,
То наша Вкраїна сама.”

(„Смутні картини”)

Ця картина рідного краю, хоч сумна й болюча, не пригнічує душі поета, але, навпаки, збуджує любов і свідомість обов’язку перед усім, що рідне, перед рідними людьми і рідною країною. І цей обов’язок стає провідною зіркою для Грінченка, який освітлює йому весь його життєвий шлях та спрямовує всі його зусилля тільки для добра народу. „Повинність, — каже Грінченко, — це той владар добродій-

ний, що збереже мене від мук і лих" та „зму- сить, щоб я зрікся мрій". І це саме було при- чиною того, що Грінченко вже від ранньої своєї молодости дивився на українську дійсність ре- альними очима. Він не плакав над долею України, як це бачимо в Куліша і Костомаро- ва, бо знав, що шлях до волі народу ще дале- кий, що „поле все бур'яном заросло" і що тре- ба постійно „гострити леміш", щоб „плуг не зупинявся" („Хлібороб"). Праця для народної справи не має відпочинку, і тому „нехай доц і крізь драну свитину січе згорблену працею спину, а спочинку собі я не дам" („Хлібороб"). Тільки в праці він бачив живучість одиниць і майбутнє свого народу:

„Хоч у неволі й нещасті звікуєм,
Долю онукам дамо, —
Ми на роботу на світ народились,
Ми для борні живемо."

(„До праці")

Грінченко не тільки голосив цю велику прав- ду, але й сам давав подивугідні живі прикла- ди своєї праці для народу і вимагав від кож- ного сповнення цього обов'язку перед своїм на- родом:

„Приходить час, приходить час,
Сказати кожний вимусить з нас,
Чи він народу вірний син,
Чи тільки раб похилий він."

(„Приходить час")

„Шевченко, — говорив Сергій Єфремов над могилою Грінченка, — поставив на сторожі на- шої національної правди своє невмируще сло- во, а нас настановив сторожами пламенности цього животворного слова. Грінченко був од- ним із найвірніших вартових, і з цього свого важкого і відповідального місця він не сходив цілі десятиліття. Хоч відчував він чи не най- краще всі принади і красу життя і хоч постій- но тужив за спокійною працею кабінетного вченого, але, для добра народу, він, згнітивши в собі всі до щастя поривання, став до бороть- би за національну справу, за витворення в ду- ші народу спільних ідей, спільних зусиль і спільної мети. Як засіб до цієї боротьби вибрав собі Грінченко літературу, тобто красне пись- менство, і тому вся його літературна творчість просякнута глибокими ідеалами любови, націо- нальної єдності, зрозуміння спільних інтересів та прямувань до волі народу".

Зрозуміння великого завдання служби рідно- му народові Борис Грінченко бачить передусім в молодій генерації, і тому зразки посвяти мо- лодих людей для народної справи подає він уже в своїх ранніх оповіданнях „Ксе- ня", „Сестриця Галя" і „Олеся", а в своїх по- вістях „На розпутті", „Соняшний промінь", „Серед темної ночі" і „Під тихими вербами" йде ще далі. Розв'язуючи такі актуальні проб- леми для українського народництва, як дена- ціоналізація села, просвіта і боротьба між со- ціалізмом і націоналізмом, він старається звер- нути увагу загалу тодішньої інтелігенції на те, що „вже зайнявся світ" і що „вітер вис, плече хвиля, човен хоче потопить; ти ж керуй туди спокійно, де мета твоя горить" („Вітер вис"). Та дорога до цієї великої національної мети відкрита тільки для тих, що, як Зінько Сиваш, живуть „во ім'я світа і правди", що вперто „сто- ять за правду" і з апелем „добивайтеся прав- ди" віддають своє життя („Серед темної ночі"). Очевидно, до цієї мети дійти ніколи не зможе тип зневіреного Раденка, який ставить свою особисту вигоду понад національні інтереси, аргументуючи так: „Слухай, ти вмреш — і що тобі Україна? Хіба ти її понесеш із собою в труну? Не кажи мені, що вмирають одиниці, а народ живе... Що мені, тій одиниці, з того, що народ житиме тоді, як мене їстиме хро- баччя?"

Брак віри „во ім'я правди" зломив Раденка, але жива віра в краще майбутнє свого народу і невтомна праця „во ім'я світа і правди" дали Грінченкові силу і витривалість у боротьбі з московськими репресіями та з сильною тоді те- чією космополітичного соціалізму. Це власне стало причиною довголітнього конфлікту між Грінченком і Драгомановим, який закінчився щойно в 1904 році, коли Грінченко погодився з Драгомановим, що „до спільної мети можуть вести різні, можливі в даних умовах, шля- хи". Гостра полеміка з Драгомановим за- охотила Грінченка до того, що він заснував в 1905-му році в Києві Українську Радикальну Партію, яка через рік, з огляду на ідентичну платформу боротьби за самостійність України з Народною, пізніше Демократичною Україн- ською Партією (під проводом Міхновського), злилася з нею в одну т. зв. Українську Демо- кратично-Радикальну Партію. В цій новій об-

Б. Г.

НОТАТКИ НЕ В ТАКТ І БЕЗ ТАКТУ

Про слово — еретичне розважання:

*Не мертвих рисонок колони довгі,
а звукограй созистий, запашиий...
Не скелето-схеми, зісохлі мумії поживклі, а
ружів зар гнузкого тіла.*

Слова — п'янки настої, наливки стародавні, набряклі змислами меди чи сміхом безтурботним вагітні...

Слова — іскристий поцілунок долин шампанських, важкий бургунд, Кіпру солодкавість в'язкувата, сухий і елегантний херес, мадера, що морями тхне, вогниста марсала, Кахетії терпкі дарунки, легіт Райна й Мозелю розмова запашно-солодкава...

Або ж слова, як яблука чи груші — антонівки, ренети, різні бери чи дюшеси...

Або сонця золотого символи прекрасні: ананаси, помаранчі та цитрини, сливи, вишні та суниці, кавуни, помідори, дині-канталупи, грепфрут гіркавий, малини, порічки, черниці... і в безконечність...

Слова — гриби прерізні, перець гострий, паприка червона, часник, цибуля й лютий хрін...

Які то тільки коктейлі, меседуани, приправи чи підливи до м'яса різного сервірувати можна, ~~які то тільки коктейлі, меседуани, приправи чи підливи до м'яса різного сервірувати можна,~~ єднаній політичній організації Грінченко, одначе, не брав уже великої участі, бо саме тоді працював він над викінченням свого „Словаря української мови”. В цій праці допомагала йому його дружина, Марія, відома письменниця, що під псевдонімом Марія Загірня видала цілу низку популярних брошур та перекладів з чужих літератур, як, напр., творів Ібсена, Метерлінка, Андерсена, Марка Твейна і багатьох інших.

Для української науки залишив Грінченко, поруч чотиритомового словника української мови, два томи „Етнографічних матеріалів”, „Літературу українського фолклору” та цілу низку різних статей з обсягу літературознавства, української культури і етнографії, не враховуючи всіх тих популярних видань, в яких він старався подати в приступній для народу формі „все те, що читає інтелігенція” („Перед широким світом”).

чи там до риби... І все в оздобі моря квітів, дітей лісів, лугів і піль, повних пахоців і барв прерізних в узорі майстерно вирізьблених форм...

Отаке те слово людське, що від Слова вийшло, але землею обважніло. Не тільки тихе й люб'язне, але й гнівливе і картальне.

Одначе не підхлібне, не брехливе, не дводушне чи брутальне, що злобо-злістю, заздрістю й ненавистю підпливло — слово із виходків і відпадкових ям, слово — хам...

А китиця, пов'язана Любов'ю!

Отаке то слово ми жертвою кладемо, як дар землі, очищений молитвою, на стіл Творця, Владики неба.

**

Цілком відмінно реагують на зовнішні подразнення, скажемо, лев і шакал, при чому в першого не можна завважити ані сліду комплексу меншовартости.

Ми співаємо, ба, в гимні:

„Запануєм і ми, браття,
у своїй сторонці...”

Pia disideria!

Панами бути, поминувши „без пана і без хлопа” (безкласове суспільство), нам, як видно, дуже кортить.

І це не тільки тепер. Ще понад сотку літ тому Т. Шевченко писав у „Гайдамаках”, змальовуючи славне козацтво:

„Отак, діти, добре, діти!
Будете панами!”

А про себе там таки:

„Пан я над панами.”

А яких понад два сторіччя перед тим (1621 року) про те козацтво писали українські гірархи до польської влади, що воно „насіння Яфетового”, отже не Хамового, панське насіння...

Щоб панувати, треба панами, левами бути, не шакалами.

**

Архієпископ Кентерберійський (Примас Англіканської Церкви), д-р Фішер відвідав 2 грудня м. р. Папу Іоана ХХІІІ. Цим був знову на-

в'язаний зв'язок, що урвався понад 400 (1534 р.) років тому. Перед тим радіо повідомило, що московський Патріарх ніби має намір відвідати Голову Грецької Православної Церкви й робить заходи щодо скликання Собору православних патріархів.

Ті наші православні, що з завзяттям неофітів виступають проти Української Католицької Церкви (в облудному переконанні, що вони ось так ідуть саме слідами української традиції), мають поставити собі таке питання й дати на нього відповідь:

Чому це така їхня настанова цілковито покривається в цій справі з такою московською (однаково чи в ультра-червоній¹), чи в ультра-чорній²) гипостасі)?

Рух до всесвітності³) ми заприйняли від Візантії, але ця остання своєю чергою одержала його з Риму.

Пішовши в цьому напрямі, Україна досягла величчя й могутності, і навпаки — відрив від джерела того руху, відмова від нього тягли за собою виявленні й хворування її духу.

Одним із прикладів того, яким у першому випадку пишним квітом процвітала українська духовність під подувом західного повітря, може служити Києво-Могилянська Академія й її ролі у справі відродження Православної Церкви й Держави в Україні. Це ж та сама Академія, що постачала малокультурній на той час Московщині високих гієрархів (Теофан Прокопович, Стефан Яворський і сотки до них і по них), ба, святих, як Дмитро Ростовський або Інокентій Іркутський; це в її мурах виріс і духово сформувався старчик дивний — Григорій Савич Сковорода.

Але на що звелася й як виявилася українська духовність, коли в Україні перемогли голоси противників зв'язку її з джерелом тої духовності, а з тим і участь в русі до всесвітності.

Наслідком було засклеплення України в московсько-російському „обіході“. Українська справа щораз більше почала ставати суто внутріш-

ньою справою Московщини, а відтак Московщини. І коли остання нарешті прорубала собі „вікно“ в Європу, українці змушені були з того багатства духового, що просякало через те вікно (часто в дуже міцному протестантському забарвленні), задовольнятися тим, що московськими вважали за потрібне „хахлам“ дати.

Так на нашій родючій скибі, в нашому прекрасному кліматі й за наших геополітичних обставин почав вичерпуватися рух до всесвітності, почала хиріти наша духовність, обростати салом.

Ісав став нашим водієм, а сочевична юшка нашим ідеалом.

Центр руху до всесвітності перенісся з Києва до Москви, а далі до Петербургу, щоб нарешті повернутися знову до Москви, прибравши в часі різні оформлення: спочатку в вигляді царслав'я (III Рим) з запереченням Риму, а далі в вигляді большевизму з ідеєю всесвітньої революції з допомогою марксо-православ'я.

Обважніла українська маса, пішовши лінією найменшого спротиву, стала сателітом Москви. А спроби ліпших українських людей вдержати чи навіязати знову зв'язок з Заходом безпосередньо, а тим і стати суверенним і активним співучасником всесвітнього християнства, кожного разу були затовчувані в болото. З заняттям у XIV в. поляками Галичини урвався наш останній безпосередній зв'язок з Заходом; посередній — з заняттям Царгороду турками.

Однак тут сталася предивна річ:

Москва використала православ'я як міст, що через нього Україна мала „возсоединіться“ з „матір'ю“; Польща й собі намагалася чисто українську спробу встановити зв'язок з джерелом руху до всесвітності, а саме Унію, обернути на свої послуги й використати її для своїх політичних замірів. Але Українська Католицька Церква всупереч усьому в кінцевому розрахунку вдержалася на українських позиціях. Те, що в Галичині залишилося православним, як і те, що в бігу часу знову прибилося до православного берега, пішло московсько-російськими стежками й було втрачене для українства, ба, стало могилою для нього. Це були ті „п'ятиколонники“, що давали (дають і тепер) підставу й моральну апробату московським совати свого носа до чужого прося.

1) Див. „Свобода“ (ч. 44; 7. 3. 57), де наведені слова московина-реємігранта, Сергія Кононенкова (82): „Всі лихі сили у світі походять з Ватикану“.

2) Стаття А. Ю. Геровського (галицький москвофіл) в „Голосі Росії“ (Мюнхен, жовтень, 1960) „Рім наш враг“. Стаття ця написана з приводу статті „Ми і уніятство“ (журнал „Свободное Слово“, Ньюарк, ЗДА).

3) Вселенськості.

В полемічному запалі наші православні неофіти⁴⁾ переочують, а може й свідомо не хочуть бачити того, що Українська Католицька Церква, не перестававши бути Православною й Українською, спромоглася, правда, з великими втратами, вдержати зв'язок України з всесвітнім християнством...

Коли московська „православна” ідея Третього Риму з перетворенням Московського Царства в Всеросійську Імперію при своїй зустрічі з півмісяцем, поганством і інославним християнством більш для їх „освобожденія” і „освоєнія” не надавалась, а разом з тим у силу зростання безбожництва серед власних і невластних (у „возсоєдінюючих” країнах) православних тратила щораз більше на атрактивності, Москва в дорозі до всесвітності перейшла на інші рейки під знаком вже не хреста, а — п'ятикутної зірки... Такий зв'язок через Комінтерн ще дужче обезличив Україну й ще дужче впріг її до московської „колимагі”.

Надзвичайно повчальне явище: комуно-большевицька Москва у своєму безбожницькому фанатизмі спочатку проголосила безпощадну війну Російській Православній Церкві, але, прохоловши, затримала її при житті, як можливу оперативну силу п'ятиколонного характеру. Так за зразком „цар — патріарх” утворився „дивовижний” (для тих, що не хочуть взяти в рахунок історичні шляхи Російської Імперії) симбіоз безбожно-комуно-большевизму з „побожним” московським православ'ям, симбіоз антихриста з нібихристиянством.

Так з допомогою нового марксо-православ'я була поведена з Кремлю традиційна⁵⁾ безпощадна атака на Українське Православ'я (УАПЦ), а зокрема на Українське Католицтво, атака, що оце на наших очах закінчилася тепер повним знищенням в Україні УАПЦеркви і майже повною „православізацією” Галичини.

І саме тепер, коли всі справи прибирають гльобального характеру, коли безбожний комунізм уже повсюду стукає до дверей, треба українству основно перевірити свої дотеперішні позиції щодо католицтва взагалі, а до Української Католицької Церкви, що є витвором (чи хоче це хтось, чи не хоче) Українського Генія⁶⁾, зокрема.

Так! Саме тепер, коли всі знаки вказують, що Хрест, піднесений спільними силами, переможе таки звізду! Бо тоді постане небезпека, що Москва знову вживе „православ'я” для дальшого обезличення українства. Принаймні вихідні позиції те „православ'я” в Україні має вже тепер у своїх руках, а саме в формі церковного апарату і в формі повного анальфабетизму підсоветських українців у справах релігійних і церковно-політичних. Треба тільки уважно придивитися, як комуністи намагаються (остання нарада комуністичних ватажків з 81 країни в Москві)⁷⁾ затинкувати (принаймні хоч про око людське) ті розколини, що позначилися оце в їхній „церкві”.

Бо вони таки добре розуміють, що

„Кожне царство, поділене супроти себе, запустіє. Й кожне місто чи дім, поділені супроти себе, не вдержаться (св. Матвія, XII, 25).

Розуміє це й архієпископ Кентерберійський! А ми?

**

Хто думає, що славетні українські „унтер-офіцери” перевелися, що то, мовляв, тіні минулого, той помиляється.

Взяти хоч би советських дібров, москаленків, кошевих, руденків, а в цивілі — коротченків, підгірних, семічасних, тичин, рильських і т. д., або наших еміграційних масончиків чи там полыхачів у прерізних „сервісах”. Служать горопашні, ой, як служать, аж часто-густо лоби собі при поклонах розбивають. Тут форми тільки інші, а зміст усе той самий: при пані бути!

І дарма, що пан той і ношу українську терпить, і пісню українську радо послухає, і до гопака українського собі ніжкою подригає, в кінцевому висліді служба в нього має два кінці: або малоросійський, або малопольський.

4) По 40-ах роках безбожного існування під Сове-тами.

5) В XVII, XVIII і XIX ст. ст. на теренах Східної України, в XIX і XX ст. ст. — Холмищини і в Галичині, в останній зокрема під час першої світової війни і по другій.

6) А не вислідом чужих махінацій чи там махінацій власних покидьків, як це твердять дехто з православних українців, які не зауважують, що тут вони є тільки рупором саме чужих голосів.

7) Нарада тривала 23 дні!

А. Микулин

ХРУЦОВ І ПАРТІЙНА БЮРОКРАТІЯ

„Коллективному керівництву” після смерті Сталіна залишилася тяжка спадщина. До 20-го з'їзду партії борсалось воно, щоб вивести СРСР із сліпого кута, в який запровадив Сталін „країну збудованого соціалізму”. Хоч на липневому пленумі ЦК в 1957 р. Хрущов і розігнав „колективне керівництво”, перебравши партійну та державну владу у власні руки, післясталінські реформи розпочалися ще у вересні 1953 року, коли пленум ЦК ухвалив відомі рішення в галузі сільського господарства. Це була перша реформа, яка заперечила пропагандивну брехню про те, що „жити стало краще, жити стало веселіше”. Країна не мала хліба, а Маленков на 19-му з'їзді партії урочисто заявляв, що зернова проблема в СРСР розв'язана, збір урожаю дорівнює 8 млрд. пудів. Фактично ж в 1952 році зібрано 4.5 млрд. пудів. Хрущов був присутній на тому з'їзді і разом з усіма голосував за „успіхи соціалістичного сільського господарства під мудрим сталінським керівництвом”. Аж у 1957 році звинуватив він Маленкова в брехні, коли перебирав владу.

На Заході багато галасу наробило розвінчання Хрущовим особи Сталіна, і західні політики заявляли, що нарешті в СРСР настали нові часи, хоч українська еміграційна націоналістична преса й твердила, що між сталінізмом і хрущовщиною ніякої різниці не буде. Так воно й сталося, бо засудження культу особи було потрібне для того, щоб заступити Сталіна партійно-історичним Леніним, перескочити через часи сталінізму, а комуністичну ідеологію залишити функцією хрущовської політики. То ж не дивно, що на службі хрущовського ЦК партії й далі перебувають сталінські партійні ідеологи типу Поспелова, Іллічова, Сулова, Пономарьова, Костантінова та ін. Тепер вони ідеологічно обґрунтовують хрущовські реформи. Сталінські теоретичні принципи, як: поліційний терор, партійність науки, мистецтва, освіти й літератури, „советський патріотизм”, переплетений інтернаціоналізмом і „дружбою народів”, національна політика народів, яка прямує до злиття всіх націй в єдину „соціалістичну”, зміцнення диктатури партії — все це залишилося й за Хрущова непорушним.

Знищивши верхівку МВД-КГБ (Берію не розстріляно, а задумано на засіданні Президії ЦК в грудні 1953 р.), підпорядкувавши собі поліційно-політичний апарат, розгромивши бюрократію господарників, розігнавши сталінську Президію ЦК, усунувши від керівництва недогідних генералів (Булганін, Жуков, Желтов, і ін.), Хрущов перебрав найвищу партійну і державну владу в свої руки і започаткував реформи. (Тут не заторкуємо його зовнішню політику „мирного курсу”, яка відома вже кожному).

Хрущовські реформи можна поділити на три головні групи:

а) Економічні реформи — деяка децентралізація апарату керівництва промисловістю та зміни в аграрній політиці.

б) Реформи в адміністративному керівництві — підпорядкування КГБ та його органів на місцях партії, а не навпаки, як то було за Сталіна; децентралізація судів і прокуратури СРСР; відновлення „поправно-трудова колоній” при деякому зменшенні кількості концтаборів; поширення прав органів керівництва т. зв. „союзних республік”.

в) Соціальні реформи — „упорядкування” заробітної платні і збільшення заробітку для осіб з малою платнею (з 300-400 карб. до 500 карб. на місяць за старим курсом); скасування прямих податків, але збільшення посередніх; скасування обов'язкових державних внутрішніх позик із заміною їх льотеріями; „поліпшення” оплати трудоднів у колгоспах в залежності від вислідів праці колгоспників; скасування податків натурою з присадибних господарств селян, робітників і службовців, при обов'язковому переданні присадибних господарств в державний фонд; скасування кримінальної відповідальності за спізнєння на працю; „наближення школи до життя” і тим самим обмеження можливостей молоді студіювати у високих школах; „освоєння цілини” і розбудова промисловости в Сибіру, на Далекому Сході і Півночі.

Всі ці реформи збільшили права партійної бюрократії, обмежили сваволлю КГБ щодо партії, на деякий час створили атмосферу так званої „відлиги” і навіть дещо піднесли життєвий рівень населення. Наприклад, за сталінських часів на одну душу населення припадало 0.2 пари черевиків, а тепер припадає 0.5 пари; за сталінських часів у крамниці можна було купити лише 25 грамів масла по 28 карб. за кгр., а за Хрущова вже 100 грамів за ті самі гроші.

Поряд із поширенням прав партійної бюрократії, відбулася нова, але вже безкровна чистка партії та державного апарату. Хрущов звернув в першу чергу увагу на провідні кадри партії, бо від них залежала його диктаторська доля. Перед 20-им з'їздом сталінсько-маленковські партійні кадри пересунено на господарські посади, високих урядовців призначено амбасадорами за кордон або переведено на пенсію (емеритуру). На місце усунених настановлено переважно молодих комуністів. На 20-му з'їзді делегатів з партійним стажем від 1941 року і пізніше нараховувалося 35%, а на 21-му з'їзді кількість молодих делегатів дорівнювала вже 44%. На з'їздах, що відбувалися в „союзних республіках”, делегатів молодших за 40 років було від 40 до 50%. Тільки на Україні ця кількість дорівнювала 33%. Це напевно тому, що на Україні парткадри виховував сам Хрущов.

На підставі офіційних повідомлень советської преси можна скласти таку таблицю вислідів чистки ЦК партій окремих республік:

	Членів ЦК в 1958 р.	% усу- нених	Усунено до 1960 р.
Україна	111	36	32%
Литва	120	40	33%
Латвія	80	38	44%
Таджикістан	120	34	28%
Азербайджан	93	53	57%
Туркменістан	100	53	53%

Нових членів ЦК, секретарів партій в „союзних республіках”, голов верховних советів та советів міністрів призначив безпосередньо московський ЦК партії. Однак „Правда” з 5-го січня ц. р. писала в своїй передовій статті, що „комуністична партія твердо стоїть на принципах внутріпартійної демократії і колективного керівництва”. Кириченко з України до Москви перевів сам Хрущов, а потім сам же усунув його з ЦК, не чекаючи чергового з'їзду. Отже сталінський принцип усунування і пересування партійних та урядових кадрів залишився непорушним, не зважаючи на „відновлення ленінських норм партійного життя”. Взагалі, аналізуючи хрущовські реформи, можна зробити висновок, що вони мають не принципово-ідеологічний, а тільки технічний характер. Наприклад, поширення т. зв. суверенних прав союзних республік та передання їм деяких функцій центрального державного апарату практично те саме, що й поширення функцій Тульської або Брянської областей на Московщині.

Чистку московських центральних установ Хрущов перевів досить спритно й легально: вона відбулася за пляном реорганізації керівництва промисловості і будівництва (створення раднаргоспів). З центрального апарату Москви на периферію пересунуено до 30 тис. осіб, а приблизно 20 тис. спрямовано на підприємства.

Найбільшу чистку переведено серед членів ЦК КПСС. У президії ЦК із складу 1953 року залишилися тільки Хрущов та Мікоян. Із 133 членів ЦК, вибраних на 20 з'їзді, Хрущов викинув 40 осіб — 30% загального складу. (На 21-му надзвичайному з'їзді ЦК не переважило). Колишнього голову КГБ, генерал-полковника Серова з КГБ усунуено і призначено начальником окремого відділу КГБ в армії з рангою генерала армії, а на його місце настановлено молодого комсомольського наглядча Шелєніна (без генеральської ранги). З керівного апарату політичної поліції, внутрішніх та прикордонних військ вичищено майже 18% складу. На місце вичищених призначено молодих членів партії — хрущовців. Головне Політичне Управління збройних сил підпорядковане тепер Військовому відділу і Секретаріату ЦК КПСС, в той час, як за маршала Жукова Військовий відділ ЦК партії та Головне Політичне Управління очолювала одна особа — генерал Желтов. Тепер Желтов у неласці. Поважні зміни зайшли також і в соціальному складі партії. За Сталіна приймали в партію переважно технічну інтелігенцію і бюрократичну верхівку, а Хрущов відновив ленінський принцип регулювання партійного складу в тому напрямі, щоб партія виглядала „авангардом робітничої класи”. Після 20-

го з'їзду серед партійної маси поступово збільшується прошарок робітників і селян (за рахунок „новаторів”, „передовиків”, „ударників комуністичних бригад праці” і т. ін.). Згідно з повідомленнями партійної преси (журнали „Комуніст”, „Партийная Жизнь”, „Комуніст України”), вступ до партії пересічним службовцям гальмується, за винятком технічної інтелігенції. Якщо на 1 січня 1956 р. в загальній кількості новоприйнятих членів нараховувалося робітників 34%, а колгоспників 17%, то після 20-го з'їзду їх є вже відповідно 42 і 22%. В 1958 році прошарок робітників і колгоспників дорівнював уже 56% загальної кількості новоприйнятих, а в 1960 році 65%. Проте, в травні 1960 року ЦК КПСС перестеріг низові партійні організації, щоб вони „не перекручували ленінський принцип регулювання соціального складу партії”, Журнал „Партийная Жизнь” писав, що „... до партії треба приймати ліпших серед ліпших, незалежно від того, до якого соціального прошарку вони належать”. Подібно, як і за Сталіна, в партії керівною залишається бюрократична верхівка. Якщо в 1956 році в КПСС нараховувалося 1,9 млн. осіб з високою і спеціальною середньою освітою, то в 1959 році кількість їх дорівнює вже 2.4 млн.

Після 20-го з'їзду збільшилася також загальна кількість членів партії. До 20-го з'їзду нараховувалося в ній 7,3 млн. членів і кандидатів, а на 1 січня 1960 року є вже 8,7 млн.

Число членів компартії на Україні становить 1 млн. 400 тис., або 3,3% до загальної кількості населення, в Казахстані — 320 тис. (3,4%), в Латвії — 66 тис. (3,2%), в Білорусі — 205 тис. (2,5%), в РСФСР — 5 млн. 940 тис. (5,1%). В листопаді 1960 року загальна кількість членів КПСС дорівнювала 8,9 млн., або 4,3% загальної кількості підсоветського населення. Від 20-го з'їзду до листопада 1960 року в партію завербовано 1,5 млн. осіб.

Протягом 1959-1960 рр. посилене вербування до партії відбувалося в Білорусі, Україні і в Казахстані. Щоб збільшити відсоток московських партійних колонізаторів, протягом минулих 4 років пересунуено на Україну приблизно 200 тис. партійців з РСФСР на різні господарські, урядові, партійні і громадські посади. Офіційна партійна статистика вказує на те, що в РСФСР протягом трьох років (1958-1960) вступило до партії 840 тис. осіб (пересічно 280 тис. річно), а на Україні за 6 років (1954-1959) кількість нових членів дорівнювала 420 тис., пересічно 70 тис. річно. Це переважно „передовики”, „новатори” і ін. Журнал „Комуніст України” і газета „Правда України” не раз звертали увагу низових партійних організацій, зокрема в колгоспах, на незадовільне вербування в партію нових осіб. Треба здогадуватись, що ЦК КПСС дав наказ збільшити відсоток прошарку партійців у загальній чисельності населення України до 4,3% загальносоюзного рівня.

Хрущов звернув увагу і на збільшення питомої ваги партійних керівників з високою освітою. В 1960 році на Україні 93% секретарів і інструкторів обкомів та райкомів партії мали високу і незакінчену високу

освіту. ЦК КП на Україні складається на 100% з осіб, які мають високу або спеціальну середню освіту. В Казахстані 55% секретарів райкомів мають високу освіту, а в Таджикистані 86%.

Питання „комуністичної моралі” не сходить із сторінок преси протягом останніх чотирьох років. Як вона виглядає в самій партії — це окрема тема, але в січні 1960 року журнал „Партийная Жизнь” ударив був на сполох, що комуністична мораль в партії „мас бути ліпшою”. Журнал „Комуніст” (ч. 9 за 1960 р.) писав: „... не зважаючи на серйозні попередження ЦК КПСС, окремі партійні, советські та інші керівники порушують комуністичну мораль, збагачуються за рахунок держави, зловживають своїм становищем в партії, одноразово з тим присягаючи перед партією про відданість справі марксизму-ленінізму”. В Києві відбувся недавно голосний судовий процес над партійними керівниками Гумового заводу, що з пролетарів перетворилися в підпільних мільйонерів: під час обшуку в них знайдено по декілька кілограмів золота і понад мільйон рублів грошей у кожного.

Отже, хрущовські реформи можна звести до таких головних:

а) Партійне керівництво повернулося до часів сталінізму і культу особи. Маскуючись Ленінін і заперечуючи культ Сталіна, хрущовці творять культ особи Хрущова. Колективного керівництва практично не існує.

б) У справах заслання негодних владі людей хрущовське керівництво додержує старих методів. За хрущовськими законами назву „політичний злочинець” заступлено назвою „державний злочинець”. Це дає право судам до категорії криміналістів зараховувати також революційно-національні елементи. Свавільля КГБ обмежене тільки супроти членів партії. Тасмні закриті суди існують далі. „Особне совещання” і „трійки” КГБ скасовано, але т. зв. спецсуди, де вирішальний голос належить КГБ, існують далі. Концтабори і політизолятори лише кількісно зредуковано.

в) Централізоване керівництво промисловістю і будівництвом, реорганізоване на сесії Верховного Совету СРСР в 1957 році у т. зв. раднаргопси, поступово відновлюється, але не в системі центральних міністерств, а через створення союзно-республіканських рад народного господарства. Вже створено: Українську, Казахстанську, Білоруську, Узбекістанську та Всеросійську ради народного господарства. Держплян СРСР наказує Держплянам союзних республік так, як і до ліквідації центральних міністерств.

г) Пляни поліпшення матеріального стану населення шляхом збільшення продукції сільського господарства і тваринництва в 1960 році цілковито провалились. Хрущовське гасло „догнати і перегнати Америку в продукції м'яса, молока і масла на душу населення” виявилось черговим блефом. На цьогорічному січневому пленумі ЦК КПСС про „перегони” не згадано й словом.

Справа з опануванням цілини збанкрутувала. В цілину вкладено 10 млрд. рублів, на цілиних землях створено 425 радгоспів, але в 1960 році плянів вони не

виконали. Собівартість одного пуда хліба, вирощеного в Казахстані, така висока, що „шкірка вичинки не варта”. Внаслідок ерозії ґрунту та азійських суховіїв був також великий неврожай і на Україні. Хрущов плянував, опанувавши цілину, в найближчих роках перетворити колгоспи у радгоспи. Тепер знову висувастся на денний порядок будову агроміст.

г) „Всенародньо обговорена” шкільна реформа також завела в сліпий кут. „Наближення школи до життя” не розв'язало проблеми недостачі робочої сили в промисловості. Молодь після закінчення середніх шкіл ухилиється від праці в сільському господарстві. Школи робітничої і сільськогосподарської молоді не забезпечують потрібними кадрами спеціалістів промисловості і сільське господарство.

Згідно з хрущовським шкільним законом, дозволено тільки 20% молоді вступати до високих шкіл безпосередньо по закінченні середніх шкіл, а 80% студентів високих шкіл повинні складатися з молоді, що має два роки виробничого стажу. Але в 1960 році лише 48% молоді, яка прийшла з підприємств до високих шкіл, склала конкурсні іспити. На виробництві молодь забула ті знання, що набула в середніх школах, а фізична праця перешкоджає їй готуватись вечорами до вступу в високі школи. Це ствердив навіть міністер високої і середньої спеціальної освіти СРСР в журналі „Молодой Коммунист”.

Що покаже 1961-ий рік, третій рік хрущовської семирічки?

Боротьба за волю нашого народу не припиняється і не припиниться. Нехай вона буде довга і вперта, нехай бере нові й нові жертви, але Україна незалежна — хогое ги не хогое того Европа — таки буде!

Симон Петлюра

На героїзмі УПА і визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Вояк УПА, український революціонер заступить місце мужнього спартанця в історії людства.

ген. Тарас Чупринка — Роман Шухевиз

За фізичне збереження народу змагаються кожна одиниця й національна спільнота безстантно і, можна сказати, автоматизно; інстинкт фізичного самозбереження діє в народі скрізь з великою напругою. А душеве збереження лежить на відповідальності, зусиллях і боротьбі вибраних. Їх вирощувати, підготувати, організувати та скеровувати до революційної дії серед народу, проти смертноносного натиску ворога — це одне з головних і найвідповідальніших завдань революційної, націоналістичної Організації.

Степан Бандера

З ВІДЧИТОВОЇ ЗАЛИ

ІДЕЙНІ ОСНОВИ НАШОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Це — головна тема публічних доповідей видатного націоналістичного діяча, д-ра Григорія Васьковича, який, на запрошення Головної Управи ООЧСУ, прибув з Європи і саме під цю пору відвідує скупчення української еміграції в ЗДА. Свою доповідь д-р Васькович виголосив і своїми інформаціями про визвольну боротьбу в підяремній Україні та поза її межами вже поділився з українським громадянством у Ньюарку, Нью Йорку, Філядельфії, Пітсбургу, Боффало, Рочестері та Сиракюзах. У місяці січні Дорогий Гість відвідав також Чикаго, Детройт і Клівленд.

У своїх доповідях д-р Васькович підкреслює, що ідеологія Організації Українських Націоналістів спирається в першу чергу на ідеалістичних первнях. Саме вони стали вихідною точкою у визвольній боротьбі за повернення національних вольностей українському народові. Засади ідеалістичного світогляду стали основною ідейною зброєю проти матеріалістичного комунізму. Вони стали такою зброєю, коли ОУН на початках свого існування зударилася в Західній Україні з московською агентурою — з так званою КПЗУ. Вони озброювали Організацію в часах її революційної дії на Центральних Землях України спершу за часів німецької окупації, а опісля на всій території Совєтського Союзу, на якій доля розкинула членів українського націоналістичного руху. Ці засади ідеалістичного світогляду відіграли також головну роллю при самому оформлюванні ідеології українського націоналізму і в часах проб та іспитів не допустили жадним відосереднім силам звести на манівці ідейні заложення ОУН.

Ідеалістична ідеологія ОУН рішуче протиставиться не лише в теорії, але й в практиці матеріалістичній філософії та ідеології більшовизму і всім похідним псевдонауковим суспільно-економічним теоріям, що з матеріалістичної ідеології випливають. Ідеологія українського націоналізму стала духовною зброєю, в якій можна вирізати п'ять головних ідей, що присвічують цілому визвольному рухові як дороговкази на шляху до кращого майбутнього. Цими ідеями є: ідея визнання духовности, ідея національної свободи, ідея соціальної справедливости, ідея визвольної української політики і ідея революційної боротьби.

Ідея визнання духовности підкреслює, що не виробничі відносини, але тільки ідеї є рушійною силою історії, а психічно-духові властивості людини, особливо інтелект і воля, є тими факторами, що дають людині спроможність вільних вирішень і вільної дії.

Ідея національної свободи підкреслює потребу побудови світу на принципі самовизначення націй, вважаючи, що нація, а не класа, є найвищою духовно-органічною спільнотою і, як така, є фактором міжнародного життя і основною силою, що відіграє головну роллю у формуванні сучасного історичного процесу.

Ідея соціальної справедливости приймає національний принцип соціальної справедливости, демократичний лад і духову свободу, свободу слова, віри і світо-

гляду та свободу політичних і громадських організацій.

Ідея української визвольної політики приймає потребу створення Української Самостійної Соборної Держави, як начального постуляту для української нації в стані поневолення, і стоїть за визволення всіх поневолених Москвою народів. Ця ідея приймає засаду, що створення держави можливе тільки через перманентну боротьбу, при чому союзниками вважаються всі народи, що є проти імперіялістичної Москви.

Вже ці чотири головні ідеї, проголошені ОУН під проводом Степана Бандери, були і є повним запереченням марксизму так в теорії, як і в його московсько-більшевицькій практиці. Та ще більшою небезпечною для комуністичної системи поневолення є ідея революційної боротьби. Ці ідеї ОУН реалізувала протягом останніх 30 років під різними окупаціями і в різних обставинах: у передвоєнному часі, виховуючи підпільну армію революціонерів, у хуртовині другої світової війни, досягаючи найвищого вияву волі народу в численних партизанських боях, та після війни, ведучи боротьбу в межах до зубів озброєної, замкненої тоталітарної держави.

У першому періоді визвольної боротьби ОУН відбувалося формування ідеологічних залогень визвольного руху, виховання широких мас народу в бойовому дусі, прищеплювання бойової заправи в різних організаційних акціях. Цей період помітний поширенням боротьби на відтинки: ідеологічний, політичний і програмний.

У другому періоді за часів другої світової війни відбувається формування більших військових з'єднань: Карпатська Січ, повстанські відділи під час розвалу Польщі у вересні 1939 р., зв'язкові групи між закордоном і Україною в рр. 1940-41, похідні групи ОУН 1941 р., створення УПА і Українських Самооборонних Відділів, рейди УПА на неукраїнській території для поширення ідеї визвольної боротьби між поневоленими Москвою народами. З січня 1948 року до червня 1949 року на території десятих областей України, а також в Білорусі і Румунії проведено 1736 збройних акцій.

У третьому, найновішому періоді визвольної боротьби відбувається перехід від масової збройної боротьби до підпільної, пропагандивної та саботажної. Провід націоналістичного підпілля організує спротив окупантові на всіх відтинках життя. В тому часі ЗЧ ОУН вдержують постійний зв'язок з Україною, при чому зв'язкові групи рекрутуються і в Україні, і за кордоном. Доказом цього може бути варшавський процес проти українських націоналістів з липня 1955 р., який відбувся через 20 років після голосного процесу проти С. Бандери і товаришів. Учасників цього процесу, що прибули на терен Польщі з закордону для ведення підпільної роботи, засуджено: трьох на кару смерті, двох на досмертну тюрму, двох на довічне в'язництво. Іншими доказами революційної діяльності може

послужити повстанню в концтаборах СРСР в рр. 1953-1955, заклик в'язнів з Мордовії з жовтня 1955 р., допомога українських воєнків мадярським повстанцям 1956 року.

Уся ця боротьба велася під безпосереднім або духовним керівництвом Степана Бандери, чого Москва не могла не добачати і тому руками своїх агентів убивав його в трагічному жовтні 1959 року. Сьогодні все її зусилля спрямоване на те, щоб відвернути увагу української спільноти від потреб і завдань визвольної боротьби. Ворог старається підсувати зневіру і сумніви в успішність революційної дії на Україні. Намагається захитати ідейну настанову Організації та послабити її дійову спроможність. Большевицька Москва твердить, що ідеї і діяльність ОУН не відповідають інтересам українського народу; що підпілля під сучасну пору не має там ґрунту; що Україна хоче залишитися колгоспною в союзі з Москвою; що націоналісти закордоном не знають про дійсний стан на Україні і своїми ідеями обманюють народ; що програма ОУН побудована на негативних твердженнях про большевицьку дійсність, на анахронізмах і ілюзіях.

Цим облудним твердженням ворога протиставляємо наші твердження і нашу боротьбу. Ми підкреслюємо, що українці є другим щодо величини народом у Союзному Союзі, народом, зрілим для самостійного життя; що кожна людина — це індивід з вільною волею, і завдяки тому в слушний час може зробити інакше, ніж накаже Москва; що між мільйонами населення навіть в тоталітарній державі можуть проявлятися осередки ідейного і дійового спротиву; що нарід піде за національними ідеями, а не за тими пропагандивними твердженнями, що їх висувують вороги і самовільні чи безвільні зрадники українського народу; що СРСР, у сенсі воєнно-стратегічному, оточений тепер міцніше, ніж будь-коли досі, і, не зважаючи на своє сильне озброєння, проти вільного світу не встоїть; що український нарід також озброєний і в слушний час вживе тої зброї проти свого відвічного ворога, Москви; що ОУН бореться і свою боротьбу продовжуватиме аж до повної перемоги, не зважаючи на те, скільки жертв мала б коштувати ця перемога. Ідеї ОУН в процесі безперервної революційної дії стали власністю всього українського народу, стали його вірою і надією на краще завтра, стали символом його бажань і прагнень державну волю здобути і на всі часи її закріпити.

Д-р Васюкович у кінцевих своїх висновках звертає особливу увагу на завдання, які стоять перед зорганізованим українським націоналістичним визвольним фронтом: вдержувати живі контакти з революційним підпіллям в Україні і організувати моральну та матеріальну допомогу тим визвольним силам, які ведуть безпосередню боротьбу проти московсько-большевицького імперіалізму-колоніалізму.

-р-к

Національна сила лежить єдино і виключно в серцях і в характерах людей.

С. Л. А. Маршалл

Микола Велижківський

НЕБЕЗПЕКА НАДМІРНОГО ЗРОСТАННЯ ЛЮДСТВА

(З доповіді, виголошеної на Економічній комісії НТШ в Нью Йорку)

Людина, як істота з розвиненим інтелектом, з'явилася на землі останньою з усіх тварин. Це не суперечить Біблії, бо в ній сказано, що наостанку Бог створив людину. Але, хоч людина з'явилася останньою, вона затріюмфувала над усім живим на землі. Крім того вона поступово почала підкоряти собі й сили природи, а в останніх десятиріччях навіть простори понад земною кулею. Нині вже на черзі сполучення з іншими планетами сонячної системи.

Людина знайшла спосіб розщеплювати атом, що є величезним кроком уперед в розвитку науки, хоч одночасно це досягнення може принести й величезне лихо всьому людству. Колосальних успіхів людина досягла також в галузі технології і медицини.

Маючи величезні успіхи в розвитку всіх галузей знання, які позитивно відбиваються на всіх сторінках життя, людство одночасно чимраз більше зближається до страшної небезпеки перелюднення.

На земній кулі проживає нині кругло 2.800.000.000 осіб. Демографи підраховували, що за якихсь 30 років населення землі зросте до 4.000.000.000.

В місті Веє, у Швейцарії, 21 і 22 квітня ц. р. відбувався з'їзд учених фахівців, що обговорював питання загрозового збільшення населення землі, яке зростає щодня на 90.000 осіб. В 2000-му році, згідно з обчисленнями демографів, буде на земній кулі 5.000.000.000 осіб, в 2050-му році — 10 мільярдів, а в 2100-му році — 20 мільярдів. Таке швидке зростання людства висуває дуже важку проблему прохарчування всієї тієї маси живих істот.

Учасник з'їзду в Веє, ректор Льозанського університету проф. Матеч в своїй доповіді заявив: „Людство очікує загальний голод, і в зв'язку з цим всі наші моральні імперативи мусять бути поставлені під знак запиту... Допомога малорозвиненим народам в сучасній її стадії веде людство, в першу чергу народи білої раси, до самогубства. Біла раса кількісно дедалі зменшується і кінець-кінцем має бути поглинена кольоровою расою”.

Професор Кембриджського університету Чарлз Дарвін зазначив, що, „всупереч пануючій думці, добробут не зменшує, а, навпаки, збільшує населення, що стверджується на прикладі ЗДА”.

Ось таку далеко непотішаючу картину недалекого майбутнього накреслили вчені на своїй конференції в Швейцарії.

Які ж причини такого великого приросту населення землі?

Передусім — людина тепер живе довше, ніж, наприклад, 50 років тому. Цьому сприяє розвиток медицини з її чудодійними ліками, так званими антибіотиками. Хвороби, що раніше масово нищили людей, на-

приклад, сифіліс і туберкульоза, завдяки антибіотикам виліковується в скорому часі. Так само й смертність немовлят тепер значно менша, ніж це було раніше. Отже число народжень зростає, а смертність зменшується.

Сто років тому людина у віці 50 років вважалася старою. Пригадаймо собі, як пише Гоголь в своєму чудовому оповіданні „Вій” про сотника, батька трагічно померлої красуні: „Це був старезний чоловік з довгими сивими вусами, що мав коло 50 років”. В наші ж часи людина в такому віці вважається ще молодою.

А от що пише „American Council for Nationalities Service” з 23 липня 1959 року:

„По всьому світі люди живуть тепер довше завдяки успіхам науки та медичної обслуги. У З'єдинених Державах хлопець, народжений у 1900-му році, мав надію прожити тільки 48 років; народжений у 1956 році він може дожити до 67 років. Пересічний вік американської жінки за той самий період збільшився з 51 до 74 років. В Англії, Голляндії, Новій Зеландії, Норвегії та Швеції пересічний вік жінок значно перевищує біблійний вік жінки — сімдесят років.

Внаслідок цього збільшилось число старших людей серед людности Західньої Європи та Північної Америки. Учені передбачають, що за двадцять років особи віком понад шістдесятку становитимуть майже одну третину виборців у Швеції та Великій Британії.

У зв'язку з тим, що все більше й більше людей доживають до 70-80 років, багато уваги приділяється тепер питанню, як забезпечити добробут старших громадян.

У З'єдинених Державах, Британії, Бельгії, Австралії, Чехо-Словаччині, Данії, Фінляндії, Швейцарії — вік, встановлений для виходу на пенсію, починається від 65 років, у Франції та Новій Зеландії — від 60 років, у Швеції — від 67 років, у Канаді, Ірландії та Норвегії — від 70, а в Аргентині — навіть від 56 років.

Отже збільшення числа людей на земній кулі відбувається не тільки за рахунок народжень, але також і за рахунок значно довшого віку життя людини”.

Якщо розмноження людей продовжуватиметься такими темпами, як тепер, зазначає „Звіт Комісії Об'єднаних Націй”, то за 600 років на кожную людину припадатиме тільки один квадратний метр території. Демографи, що входять до складу цієї комісії, перестерігають проти можливої катастрофи у зв'язку з небезпечною перелюдненням землі.

3-го грудня 1959 р. т. зв. Комісія Дрейпера в своєму звіті президентові Айзенгаверу зазначила, що річний приріст населення земної кулі становить 50 мільйонів осіб; смертність зменшилася, а число народжень збільшилося. До другої світової війни приріст населення становив 1%, в 1958 році він зріс уже до 1,7%, а в деяких африканських і азійських країнах досяг навіть 3%.

В кінці XVIII стол. англійський економіст Мальтус виступив з оригінальною теорією. Він твердив, що людство зростає в геометричній прогресії, а продукти споживання — в арифметичній прогресії. Отже, кінець-кінцем має статися так, що людей, не зважаючи на

війни, стихійні лиха та різні хвороби, буде більше, ніж продуктів, необхідних для їх прохарчування.

Під теперішній час лише 1/5 людства харчується добре — в середньому має по 3000 калорій в день на людину, друга 1/5 — це Середня і Південно-Східня Європа, Еспанія, Бразилія, Аргентина, Японія — має по 2.300—2.800 калорій на людину, але 3/5 людства, себто коло 1 1/2 мільярда осіб, мають щодня лише по 2000 калорій, отже голодують.

Економісти твердять, що, оскільки продукція харчів у всьому світі збільшується на 9%, а населення за той же час зростає на 12%, то, очевидно, в зв'язку з цим має загострюватися боротьба за існування. Людина поступово усуває тварин, обертаючи пасовища на рілля. Таким чином ми є свідками зменшення в Європі кількості коней, великої рогатої худоби і овець. Поступово занепадає також курівництво. Натомість ми помічаємо зростання свинарства, бо свині користуються рештками людських харчів. Зростання свинарства особливо помітне в СРСР.

Слід ще згадати про так званий „закон занепадаючої родючости ґрунту”, згідно з яким поза певними межами урожайність не може бути збільшена ніякою інтенсифікацією. Отже все ніби за те, що небезпека від зростання людства насувається, і треба якось рятуватися від страшної катастрофи. В листопаді 1959 р. сер Джуліан Гекслі в своїй доповіді, виголошеній перед представниками 200 університетів і коледжів на тему еволюції людства, заявив у категоричній формі: „Необхідно встановити найсуворішу контролю народжень, бо дуже скоро на нашій планеті людей буде більше, ніж вона може прохарчувати... Не можна схвалювати позиції Католицької Церкви, яка виступає проти контролі народжень”.

Ось в яких темних барвах вирисовується наше майбутнє. Але чи так воно є насправді?

Насамперед: закон занепадаючої родючости ґрунту існує і ми цього не заперечуємо, але де є межа, з якої він починає діяти? Вольшевики, щоб теоретично уґрунтувати експлуатацію селянства, устами свого ідеолога Леніна закон занепадаючої родючости ґрунту відкидають, як, мовляв, буржуазну вигадку. Ми ж, визнаючи існування цього закону, одночасно зазначаємо, що межа, з якої він починає діяти, в різних кліматичних і ґрунтових умовах різна.

Справді, ми помічаємо, особливо в Європі, зменшення кількості продуктивної худоби, але це зменшення відбувається за рахунок покращання її породи. Безпорідна й малопродуктивна худоба замінюється високопорідною і продуктивнішою. Отже, зменшується кількісно малопродуктивна худоба, але менша кількістю продуктивна худоба дає більшу продукцію. Так само безпорідна курка, що давала на рік 40-50 яєць, замінюється яйценосною породою курей, напр., білими леггорнами, що дають на рік по 200-220 яєць. Зменшення ж числа коней є нормальним явищем в умовах машинізації сільського господарства. Розглядаючи ці питання, ми не беремо до уваги СРСР, бо зменшення кількості худоби, як робочої, так і продуктивної, має

З ПРЕСОВОГО СТЕНДУ Не ображайте нас!

Імпортация Тербюка в "Чикаго Сан" (грудень 1960 року) з підписом під нею: "Ми проस्ताємо нашу руйку до всіх тих, що борються за своє визволення з-під колоніальїзму", — таврує московсько-болшевицького диктатора Хрущова, як ката Младаршини, Польші, Чехо-Словацьчини, Східної Німеччини, Румунії, Болгарії, Латвії, Естонії та Литви. Список цих нещасних народів зникає з лівої руйки Хрущова, який своєю правкою руйкою стискає їх горло.

Імпортация Тербюка — гостра, але вона могла б бути куди гострішою, якби схоплювала московський колоніальїзм у всій його суті-цілості. Вона була б більш вільною, якби брала за основу засаду, що свобода — невіддільна. І, нарешті, вона була б справді захопленою, якби не була такою несправедливою супроти поневолених народів, підбитих Московною раніше від тих, що є на списку в руйці Хрущова.

Бажко собі уявити, що автор імпортации не знає про існування в московській язичництві-СССР азербайджанців, вірмен, грузинів, білорусинів, козаків, кабардинців, багдарців, чеченців, інгушів, татар, тюркестанців, узбеків, таджиків, казахів, киргизів, туркменів і — українців. Ці подвійно нещасні народи, як відомо, спонтанно проголошили свою незалежність у 1917 році скоро лише відбулася революція. Але московський болшеви́зм, заліднівши псевдонаукою марксизму, нетайно розпочав війни проти всіх "націоналітів", які розпучились від роліси понат чотири роки без жадної допомоги від заходу. Поразка цих народів мала своїм наслідком ще більше їх пригнічення.

Можє автор імпортации не відає, що для поборованнн в Українській Повстанській Армії Москва замушена була укласти воєнну угоду з Польщею та з Чехо-Словацькою в 1947 р., тобто через два роки після закінчення другої світової війни. Можє не знає він, що після останньої війни Москва зліждувала аж чотири "республіки" СССР — Кабардино-Балкарію, Чечено-Інгушетію, Німців Надволян та Кримо-Татарію, мордуючи їх населення сотками тисяч під час примусового виселення "етапним порядком" літою зимою до Сибіру. Постійний спротив поневолених народів стоїть на перешкоді Москві на шляху до більш посиленого контролю II супроти сателітів. Цей спротив, силую речей, є захистом їх — сателітів.

М. Трухтест

Бєлїкїм гальмом у розвитку людства є нинї московський комунїзм з його рабською системою господарювання, зокрема в сільсько-господарському виробництві. Для прикладу: лишє в 1959 році в СССР з понад 16 мільйонів лектарів не зібрано врожаю пшениці внаслідок совєтської організації праці. Якї ж широкї можливостї побільшити продукцію сільського господарства розкриваєтьсє годї, коли будє знищений московський комунїзм і поневоленї Московною народи почнуть вільно господарювати на своїй власній землі!

там зовсім інші причини, а саме — колективізацію сільського господарства.

Далї, на нашу думку, нема підстав побоюватисє, що десь у 2000-му або 2100-му році гостро забракне продукції харчування. Вїзьмімо ті райони, які продукують харчі.

Єдиненї Держави Америки нараховують людности около 178 мільйонів, а сільським господарством займаєтьсє в цїй країні тільки 7 млн. Проте, відомо, що уряд ЗДА вживає заходів, щоб зменшити площу під посївами, бо 7 мільйонів фермерів не тільки забезпечують харчі, але уряд матаниє або роздає різним державам, Подібне можна сказати й про Канаду, і про інші країни Америки. На американському континенті ще далєко не використанї всі природні ресурси навіть при сучасному стані інтенсифікації сільсько-господарського виробництва, однак, Америка дає 20% всього хліба, що продукуєтьсє в світі, 57% кукурудзи, 25% тютюну. Урожай зернових культир в Європі у 1953 році був:

в Німеччині	25,2 центнера з одного лектара
" Франції	18,9 "
" Швейції	21,7 "
" Фінляндії	18,9 "
" СССР	9,7 "

Колї ж ми візьмемо окремо СССР, то побачимо, що в самїй Росії (Московщині) урожайність не досягає навіть 7 центнерів з лектара. А чи можемо ми твердити, що врожай у Німеччині і інших краях Європи є вже праницею, за яку не можна перейти? Ні, навпаки, ми рїшуче твердимо, що у різних країнах земної кулі ще далеко не досягнено тієї межї, з якої починає діяти закон занепадаючої родючости ґрунту. Коли ж врожайність у всьому світі довести тільки до рівня врожайности Данії, Бельгії, Голляндії, то харчових продуктів вистачить на всі чотири, а на шість мільярдів людей. Агротехніка йде вперед, а врожай з тим зростає й уржакаєтьсє. Нетайно отолощено в пресї, що агрономи випекли гїбрид-мїшанець жита і пшениці, колїсок якого важить персїчно в два рази бїльше, ніж колосок звичайного жита або пшениці.

В сучасну пору навіть засушливі пущетї з помічно штучного обводнення можна обернати на сільсько-господарські вжитки. На земній кулі є ще великі простори, які людина або зовсім не використовує, або використовує не в повній мїрі.

Ми не годїні передбачити, що може бути за якихось 100 років, що вже й казати про 600 років, коли то, згідно з звітном Комісії Об'єднаних Націй, на кожну людину припадатимє лишє один квадратний метр. Ми цілком подїляємо думку Католїцької Церкви, яка рїшуче виступає проти контролю народженнєв.

На нашу думку, хоч людство і зростає в швидкому темпї, однає певого не слід вважати за страшний небезпек. Терджєння Матїюса сучасна наука спростовує, і людина також в майбутньому напевно знайде спосіб, щоб забезпечити себе достатньою кількістю харчів.

Олесь Гонзар

ЗАГИБІЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО БАТАЛЬЙОНУ*)

— Встати! Струнко! — гаркнув дець при вході знадвору Гладун, і всі, хто був у цей момент на командирському пункті, посхоплювались і, виструнчившись, звернули погляди до входу. Останнім у підвалі підхопився майор Краснопольський з перележаною під час сну щокою.

По кам'яних східцях, що вели до підвалу, спускався генерал Дев'ятий. Кремезний, широкоплечий, з вольовим маслакуватим обличчям, що було місцями у плямах рум'янцю, як ото буває обпалене морозом. Не зважаючи на спеку, на ньому була шкіряна куртка нарозхрист, з-під неї на гімнастборці виднів міцно загвинчений орден червоного прапора; всі знали — той орден у Дев'ятого за фінську війну. Віком він був значно молодший за командира студентського батальйону Краснопольського, старого вояка, учасника громадянської війни, якого тільки війна після тиші військової катедри поставила на командування курсантським батальйоном, одначе різниця у вікові, видно, в даному випадку для Дев'ятого не існувала. Влучивши очима Краснопольського, що виструнчився перед ним, сивий і закошланий після сну, з рубцем від чибіє шинелі на щоці, Дев'ятий накинувся на нього:

— Спите? Інші воюють, а ви рухтите?

Можна було б йому заперечити, що командир студентського батальйону приліг на годину після безсонної ночі і що попереду в нього мала бути знов безсонна ніч, однак сказати про це Дев'ятому означало б викликати ще більшу бурю гніву і лайки, і тому ніхто про це не заїкнувся.

Пройшовши до щілини вікна, що виходило на річку, Дев'ятий виглянув туди, запитав, чи не повернулася розвідка.

— Розвідки ще нема, — сказав комісар Лещенко, — але завдання, гадаємо, виконано.

— Ви все гадасте. Які підстави?

— Тількищо ми чули звідти великої сили вибух.

— Е, до чорта тепер всяких вибухів, — махнув рукою Дев'ятий, відходячи від вікна, і тим нетерплячим різким рухом мовби відразу відкинув розвідників кудись у минуле, перевів у

розряд тих, про яких більше не говорять.

— Наступ! Перейти в наступ! — про це він заговорив, широко крокуючи по підвалу, і це, видно, зараз володіло всіма його думками, сюди була спрямована вся його бурхаюча енергія.

Наказав негайно викликати командирів рот і політруків, він сам пояснить їм завдання, підніме їхній бойовий дух. Ходив з кутка в куток, як лев у кам'яній клітці, і все тлумачив Краснопольському, що не такий чорт страшний, як його малюють, що там, за річкою, їх, як кіт наплакав, а коли командири та політруки один по одному посходились, заповнивши підвал, могутній голос Дев'ятого залунав ще дужче, а сірі скалки його очей, глибоко запалих під надбрівними кістками, збуджено розблищалися, ніби вже бачили довкола себе вировище бою і побитих ворогів. Так! Він переходить зараз на цій ділянці в наступ. Наказує негайно

*) Уривок з роману Олесь Гончара „Людина і зброя”. Автор цього роману належить властиво уже до повоєнних совєтських письменників — літературні спроби, з якими виступав він до 1941 року, не варті особливої уваги. Відзначена сталінською нагородою Гончарева трилогія „Прапороносці” („Альпи”, „Золотий Дунай” і „Золота Прага”), що вийшла друком у 1947 році, — наскрізь „соцреалістичний” твір з усіма властивими йому прикметами: штучністю, надуманістю ситуацій, казньонним совєтським патріотизмом, ставленням догори ногами загальновідомих фактів і подій. Останній роман Гончара „Людина і зброя”, уривок з якого друкуємо, вийшов у 1960 році і в ньому автор, слідом за Хрущовим продовжуючи розвінчувати „культ Сталіна”, розкриває нездалість сталінського проводу, що спричинив ряд величезних поразок совєтських армій. Сюжет роману нескладний. Це — сентиментальна історія юнацького кохання, переплетена з трагічною історією батальйону, сформованого з харківських студентів і в перших же боях з німцями розторощеного на „криваві тріски”.

Совєтська пропаганда перед другою світовою війною твердила: „Жадної п'яді землі не відступимо!”, „Ворога будемо бити на його території!”, твердила про війну „малою кров'ю”, тобто війну з найменшими втратами в людях. Насправді, як знаємо, було зовсім інакше. І даремно Хрущов тепер перекладає вину на сталінське керівництво: суть большевизму лишилася та сама, і людське життя в Совєтському Союзі має таку саму вартість, як життя тих харківських студентів, що їх, як гарматне м'ясо, в перших днях війни кинуто на поталу німцям.

готувати атаку! За його даними ворог відтягує звідси сили, може, там за річкою взагалі вже нікого нема, а ми тут, як ховрахи, зарилися в землю і тільки прислухаємось, як гоготить на інших ділянках фронту війна. Він уже розмахував мапою, вихопленою з пляншета, тикав пальцем на якісь пункти: захопимо цей, захопимо той, до вечора і той розпроклятий залізничний міст уже буде в наших руках, втрати якого нам досі не може простити „старший хазяїн”. Запалюючи інших, він розпалювався й сам, видно було, що душа його щиро жадає атаки, бою.

Спартак дивився на нього захоплено. Отаких би нам побільше! Прощав йому і брутальність, і гарячковість, і навіть мордобій, до якого, як чув він, Дев'ятий іноді вдається, все прощав йому за оцю залізну волю, жадобу кинутись на ворога, зім'яти його, перемогти.

— У вас там хто біля мосту? — звернувся Дев'ятий до Краснопольського.

— Третя курсантська.

— От і підніміть її для початку!

Краснопольський спробував був заперечити, що зараз, мовляв, не такий уже вдалий час для атаки, до того ж без артилерійської підготовки, серед білого дня, — може б, краще спробувати атаку нічну, щоб запобігти зайвим втратам, але все це не похитнуло Дев'ятого в його намірі.

— А ви ж думали як? — присікався до майора. — Війна і щоб без втрат? З моїх ось що залишилось, а ви над своїми все тремтите?

З самого прибуття сюди майор Краснопольський, як і його друг комісар Лещенко, відчули незрозумілу неприязнь до себе і до свого батальйону збоку цієї людини, якій тепер належить влада розпоряджатися ними, їхньою долею.

„А ми що — гірші?” — це було перше, що почули вони від Дев'ятого, коли він дізнався, що в його підлеглість передається батальйон студентів-добровольців. Дев'ятому чомусь здалося, що командування студентського батальйону претендує на якесь особливе, війняткове бережне ставлення до своїх вихованців, бо все ж це, мовляв, люди, які ще вчора сиділи на студентській лаві, а тепер ось з власної волі змінили затишок аудиторій на фронтний окоп. До того ж все це були курсанти, і хоч на-

справді ні про які привілеї вони й не думали, але Дев'ятий, сам приписавши їм це, вважав своїм обов'язком швидше переламати в них цей дух війнятковости, нещадно піддати їх гартові і тим випробуванням, яких уже зазнали його кадровики.

В боях, тяжких, кровопролитних, Дев'ятий втратив на шляхах відступу більше як половину довіреного йому особового складу. Зазнаючи з перших днів війни ударів моторизованих частин ворога, зубами хапаючись за кожен рубіж, він не щадив своїх людей, не щадив ні самого себе, ні найближчих помічників, а цих мусить жаліти?

— Хто поведе?

Майора Краснопольського і комісара Лещенка, які тут же виявили згоду, він мовби й не почув, відвернувся від них, командира роти — літнього вузькогрудого лейтенанта з чугуївських він теж пропустив, аж поки погляд його не впав на Павлуценка, що, виструнчившись в кутку, весь час дивився на Дев'ятого захопленим поглядом.

— Ви хто?

— Комсорг, товаришу підполковник.

— От ви, комсорг, і очолите.

— Єсть! — відповів Спартак, бліднучи.

Гладун, що принишк біля виходу, видно, мовив зараз усіх богів, щоб пронесло мимо нього цю чашу. Але — не пронесло.

— А ви, старший сержант? Де ваша гвинтівка? — крикнув на нього Дев'ятий. — Щось багато вас тут тиняється без діла! В атаку теж!

За кілька хвилин Дев'ятий з револьвером у руці вже стояв на самій спеці під стіною облущеного набоями будинку, що виходив своїм причілком до шосе, на підступах до мосту. Комісар Лещенко та комбат теж стояли тут, стежачи разом з Дев'ятим, як з картопель, з окопів, з садків виповзають бійці третьої роти, накопичуючись в рівчаках шосе для атаки. Їхні каски вже густо зеленіли, поблискували, мов достигаючі кавуни.

Перед самою атакою Дев'ятому доповіли, що прибуло доповнення.

— Де воно? — крикнув він на пристаркуватого, з землистим обличчям лейтенанта, який доповідав йому про це.

— У садках он. Ще й окопаться не встигли.

В глибині садків цілими купами видніли по-

під деревами новоприбулі, деś там була кухня і в декого в руках уже димились маслаки щойно відвареного м'яса.

— Тільки прийшли і жерти? Сюди їх!

Ляйтенант на мить зам'явся.

— Це здебільшого колгоспники київські, щойно з воєнкоматів... Навіть гвинтівки не в кожного.

— Гвинтівки добудуть! Зброю в бою добувають. Сюди їх!

Коли ляйтенант старечо потрюхикав виконувати наказ, Дев'ятий, обернувшись до Лещенка та Краснопольського, кинув їм, як докір:

— Бачите, скільки резервів? Людські резерви у нас невечерні, їх тільки розворуши!

Незабаром, пригинаючись в рівчаках шосе, до студбатівців уже наближались цілими гуртами поповненці, здивовано, оторопіло роззиралися на боки, довірливі, слухняні. В того гвинтівка в руці, в того граната, а в того й зовсім нічого нема, крім гарячого, щойно одержаного з польової кухні маслака, що він його й тут на ходу обгризав.

— Вперед! В атаку! — гукнув Дев'ятий, коли людей уже було повно в рівчаках.

Бійці, один по одному, повільно почали підводитись, рушаючи до мосту. Попереду твердою ходою йшли командир роти і Спартак Павлущенко.

Тиша гарячого літа окутувала верби за Россю, жадного пострілу не було чути звідтіля, здавалось, і справді там нікого нема в тих зелених берегах, і що війна — це тільки мара, безглузда вигадка чиясь, і про реальність її нагадував лише тяжкий нудотний сморід з мосту, де під палючим промінням сонця розкладалися трупи вбитих.

Наближаючись до мосту, передні спершу пригиналися, ждучи, що противник ось-ось відкриє по них вогонь, але там все було тихо, і передні, насмілившись, випросталися, і вже на повний зріст, натовпом кинулись на дерев'яний настил подіравленого набоями, але ще міцного мосту. Затаївши подих, стежили за ними з окопів бійці. Вже перші атакуючі наближались до тих трупних куп, що видніли на мосту, коли з протилежного берега зненацька сіконув по них довгою заливистою чергою кулемет.

Міст, видно, був добре пристріляний: з верб справа і зліва озвалися кулемети, взялися сік-

ти по мосту перехресним вогнем, на шосе грякнули по каменю перші міни.

Звідси, з-під будинку, де стояв Дев'ятий, видно було, як захлинулася атака: видно, як падають на мосту атакуючі, а ті, що встигли перебігти на той бік, скочуються попід мостом униз, плигають у воду, рятуючись від шквального вогню. Пальба, лемент, кров на поранених... Дев'ятий мовби цього не бачив, а ловив своїм зором лише тих, які ще не встигли побувати на мості, які ще були живі й непоранені і щулилися, чекаючи на команду. Вони, видно, ждали, що Дев'ятий відкличе атаку, заверне всіх назад, а він, мовби знесамовитівши, забувши всі інші слова, крім слова „вперед”, все шпурляв їм це слово.

— Вперед! Вперед! — вимахуючи револьвером, кидав він в гуцу атакуючих, мов заклинання.

„Для чого це? Кому потрібна ця безглузда атака?” — стоячи біля Дев'ятого, ледве стримував себе комісар Лещенко. Серце йому обливалося кров'ю від того, що робилося на мості. Гнати їх туди — це тільки губити й губити... Аж сюди чути, як там кричать поранені, видно, як кидаються вони у воду, рятуючись від куль та відламків, як то тут, то там, вибираються закривавлені з прибережних заростей уже назад, на берег.

— Вперед! Вперед! — не вгамовується Дев'ятий, ніби поставивши собі за мету будьщо домогтися, щоб усі до єдиного побували на мості, пройшли оте диявольське хрещення.

— Та що ви робите? — не стримавшись, закричав Лещенко. — Припиніть цю м'ясорубку!

Дев'ятий, озирнувшись, кинув на нього невидочим, помутнілим поглядом.

— Що, будемо кінчати? — звернувся він до Краснопольського.

Краснопольський промовчав, а Лещенко відповів похмуро:

— Цього не треба було й починати.

— Припинити атаку! — кинув Дев'ятий приглушеним голосом і, запхавши револьвер у кобуру, неквапом побрів у глибину садка, мовби не чуючи куль, що цвѳохкали над ним у листі, глухий до мін, що люто грякали на шосе.

**

Потім знов стало тихо.

Тільки купи непорушних тіл на мості побільшали, та сліди крові позалишалися всюди на картоплинні, на шосе, а найбільше на подвір'ї біля підвалу, де нашвидку влаштовано перев'язочний пункт. Поранених тут не затримували. Як тільки обстріл припинився, їх відразу ж стали скеровувати садками на край містечка, де їх уже потім мали забирати вантажні авта.

А в напрямку до передової знов ішли маршовики, рухались розтягнутими колонами, командири, що вели їх, не дозволяли ламати рядів і лише один якийсь брив понад дорогою окремо: це був Духнович.

Вже в містечку, пробираючись попід садками, Духнович зустрів Гладуна. Це було приголомшливо, Гладун біг назустріч, з сліпими від жаху очима, біг, пригнувшись (хоча й не стріляли тут), неприродно виставивши вперед руку, товсто накудлян у кривавим, набряклим кров'ю брудним ганчір'ям. Духновича і вжахнув його вигляд і в той же час він зрадив командирів, як рідному братові. Гладун тут, значить, тут і студбат! І як він не натерпівся від Гладуна в таборі, все він зараз прощав йому і готовий був кинутись йому на шию!

— Товаришу командир!

Гладун зупинився перед ним запирханий, якийсь зацькований, з дрижачими, поблідлими губами. Невідомо навіть, чи він впізнав Духновича, бо в здичавлених очах його зараз горіло одне:

— Грузовиків не зустрічав? Грузовиків з пораненими, га? Мене ось теж поранено, відламком поранено! — забелькотав він, витягуючи Духновичу напоказ свою замотану в закривавлене ганчір'я руку. — В нас тут таке робилось сьогодні, таке! — продовжував він злякано роззираючись і переходячи на довірливий тон. — Генерал Дев'ятий серед білого дня на кулемети погнав! Третьої роти, вважай, половини нема. Ще одна-дві таких атаки, і всім нам кінець. Тільки той і врятується, хто поранений. Так грузовиків там з нашими не зустрічав?

Духнович все дивився, як кров з Гладунового ганчір'я скапує й скапує під ноги.

— А як думаєш, будуть? — аж на шепіт перейшов він. — Кажуть, що в Лещатах уже ми, що Умань і Білу Церкву німець захопив, а це ж тут ось, близько?

Духнович дивився на нього й не впізнавав свого командира. Гроза студбатівців, та чи це ж він стоїть зараз перед Духновичем в образі цієї спотвореної жахом, зацькованої людини? Так ось як тут доводиться, ось що робить тут із людьми війна!

**

Відчувати в окопі живу душу біля себе — це справжнє щастя. Ніде, мабуть, не зможеш так оцінити людину, друга, як тут. Після блукань по дорогах, після того непевного становища, коли Духнович мовби повис був десь між фронтом і запіллям, йому тепер глибокий Степурин окоп здавався таким затишним, таким надійним. Гарно тут, безтровожно. Земля, правда, за комір сиплеться і ноги мліють, нікуди їх випростати, але й тіснота тут не тіснота; здається, ніколи Духнович не почував себе так просторо, як зараз, з головою, закутавшись у розкручену, нарешті, шинелю, відгородившись нею від усього тривожного світу. Попереду була ніч, вільна від усяких клопотів, кілька годин вільних для спочинку — Степура на поліг, щоб йому, Степурі, першому стати на варту. Ось він стоїть у кутку окопа, насторожений, недрімкий, а він, Духнович, згорнувшись вниз, підмостивши каску замість подушки, може вільно віддатись найінтимнішим спогадам, подумати, безтровожно поспати.

З цими думками Духнович і заснув.

Коли засинав, навкруги було досить тихо, лише де-не-де прохоплювались постріли понад Россю, а вгорі вітерець злегка шарудів, колихав верхів'тям дерев. А коли Степура розбудив його, з силою затермосивши за плече — „вставай! вставай!”, то Духнович, схопившись, побачив щось фантастично страшне: вогняний метеоритний дощ з шипінням шугав навкруги. Все було неймовірним, приголошливим зі сну — і ніч, і гомін людей, і шаленство ракет, і цей дощ метеоритний, аж поки Духнович розторопав, що це ж трасуючими б'ють по садках.

З темряви, з-за річки чути було незрозумілий гуркіт.

— Танки за річкою! — закричав хтось нестерпно голосно.

— Танки! Танки! До мосту йдуть!

— Без паніки! — студбатівці впізнали напружено-спокійний голос Лещенка.

— Гранати, пляшки в усіх є?

— Є! Є!

— Забирайте гранати, пляшки і до мосту!

Метушня по садках, різкі окрики командирів, що збирають в темряві своїх людей, а за річкою — гуркіт, гуркіт...

Степура, хапаючи гранати, пляшки, ткнув пляшку й Духновичу:

— Бери! Біжімо!

Пригинаючись від скісної зливи трасуючих куль, через окопи, через картоплиння вони кинулись бігти туди, куди бігли всі: до річки, до мосту.

Гуркіт за Россю наростає. Небо над вербами помітно поблідло — починало розвиднятися.

Біля мосту вже було повно людей.

— Падай, падай! — гукали командири тим, хто підбігав, і Духнович та Степура теж попадали, як інші — тілом в рівчак, головами до шосе.

Лежали тут один біля одного, студбатівці й незнайомі, видно, кадровики та резервісти, обличчя під касками в них були сірі від світання. Декотрі, повитягувавшись підборіддям аж на холодне каміння шосе, визирали за річку. Духнович теж визирнув і побачив по обидва боки шосе повно касок, що бовваніли в сутіні аж до мосту, і навіть за мостом, там теж метушились людські постаті, чалапкались попід берегом.

Потойбічна гущавина верб ще була сповнена темряви, тасмничости, крізь яку все дужче насувався важкий давлячий гуркіт.

Духнович відчув, що дроз пробігає йому по тілу. Чого він дрижить? Чи це прохолодою тягне від річки та від нахолонулого каміння шосе, чи, може, в дроз вганяє його отой гуркіт, що зловісно, методично наближається і від якого стугонить все заріччя...

Погляд його впав на пляшку, що маслянисто лисніла, міцно затиснута в руці у Степури, глянув на свою, і теж міцніше стиснув її і, стискаючи, мовби відчув весь зібраний, весь замкнутий в ній вогонь.

— Он він уже! Виповза!

За річкою, там, де в густій сутіні верб зникало продовження шосе, в цей момент з'явилося попелясте скреготливе потворисько. Як десь із кайнозойської ери виповзало воно з хатців, із їхньої сутіні на застиглих людей.

Фронт мовчав, стрільби не було, був тільки скрегіт заліза по каменю, скрегіт, що насувався грізно, невблаганно.

— Приготуйсь! — почув Духнович неподалік себе голос командира, а за мить десь аж біля мосту пролунав на високій дзвенючій ноті голос комбата Краснопольського:

— За мною! В атаку! Вперед!

І всі, підхоплюючись, кинулись натовпами на міст.

Стрілянина, якою прорвало враз береги, шматувала повітря, передній танк скреготом гусениць кресав усе ближче, а люди, знесамовитівши, перетворившись в торпеди, вже летіли вперед, запруджували собою весь міст, і Духнович теж біг між ними, спотикаючись об групи, об тих, що падали поранені, біг, щось гукаючи, забувши страх, бо все навкруги було ніби нереальне, схоже на кошмар, на жахливу феєрію, в якій блиски вогню, дзижчання куль, крики людей, скрегіт сталі — все змішалось в круговерть.

Котрогось бійця, що біг за крок від Духновича, обдало раптом полум'ям, видно, куля влучила йому в підняту пляшку, і він так, увесь облитий полум'ям, біг іще далі, поки хтось зіштовхнув його з моста вниз у воду. Ніби на вулькані були вони, такий стояв тут гуркіт, передні вже зішлись з танком у смертельному поєдинку, видно було, як летять на нього пляшки. б'ють у башту, в борти, а він, в текучому полум'ї, все повзе далі на міст, чавлячи, підгрибаючи людей з пляшками, з гранатами, з касками, що тріскались на головах. Сталева наповзаюча гора була вже зовсім близько, Духнович уже чув на собі дух полум'я, запах горілого заліза й фарби, бачив, як струмливе полум'я повзе, обтікає башту, а пляшки все летять туди, бурхають полум'ям по танку й довкола нього, і Духнович, боячись лише одного, щоб не промахнутись, пошпуририв туди в гуцу й свою. Вдаривши в башту, пляшка його тріснула легко, мов ампуля.

„Попав! Влучив! — радісно майнуло йому, і в цю мить хтось ніби каменюкою вдарив його в стегно і він відчув, що падає. Інстинкт самозбереження дав чіпкість його рукам, і незабаром він уже був під мостом, спускався задиханий кудись вниз по бантинах. Тут все було вже обліплене людьми. Як мавпи, лазили во-

РЕЦЕНЗІЇ

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ „НОВИЙ ОБРІЙ”

Вже другий з черги альманах видала українська громада в Австралії. Це — виданий під редакцією П. Вакуленка, Г. Чорнобицької і Дм. Чуба (керівного редактора) „Новий Обрій”, ч. 2, (В-во „Ластівка”). Він виданий як збірник літератури, мистецтва і культурного життя австралійських українців для відзначення десятиліття (1949-1959) їхньої творчої праці на цьому далекому континенті. У післямові „Нового Обрію” ч. 2, п. з. „До Читачів”, редакція альманаха стверджує, що в ньому „взяли участь майже всі українські літератори та журналісти” австралійського поселення, а з особливою активністю члени австралійської філії

ни в півтемряві, ті кудись поспішали, ті перепочивали, вчепившись руками за металеві клямри, за перекладини, і Духнович, щоб перевести дух, теж прилип на одній із таких перекладин. Він вважав себе врятованим, хоч нагорі все ходило ходором, звідти летіло шматками полум'я, міст увесь дриготів — видно, громадина танку саме проходило по ньому на той бік. Чи це той, що горів, що запалили його, чи це вже другий? Тільки цей прогуркотів, стрясаючи міст, за ним знов гуркіт, і знов шматки полум'я. Танки проходять! Їх не спинено! Крізь пляшки, крізь гранати прориваються, крізь усю відвагу їхнього студбату! — Духновичеві хотілось кричати від безсилля, від неспромоги зупинити їх.

Згори вже й сюди падало клаптями полум'я.

— Горимо! — почувлося десь угорі. — Міст загорівся над нами!

— Давно треба було його спалити! — почув Духнович біля себе голос якогось пораненого і чийсь сердиту відповідь йому:

— Може ж, для своїх берегли?

Пробираючись між бантинами все нижче, Духнович в півсугні впізнав студбатівця Чирву. Вчепившись за клямру, той висів, ніби підвішений десь у катівнях інквізиції, хотів, видно, стрибати вниз, але боявся, щоб не напоротись у воді на палю.

— Стрибай, стрибай! — гукнув хтось йому знизу, і він стрибнув, а за ним стрибнув, шубовснувся в воду й Духнович.

Води було попід руки, і вона відразу зачервоніла довкола них, розплилася кров'ю.

— Потекла, потекла із студентського батальйону кров! — сказав Чирва.

Об'єднання Українських Письменників „Слово”. Жанрово матеріяли альманаха доволі багаті. Тут вміщені ліричні і сатиричні поезії, оригінальні (одне) і перекладні оповідання, нариси і мемуарні матеріяли, а також огляди громадсько-культурного життя та хронікальні замітки. Бібліографічне значення має вміщений у альманасі своєрідний бібліографічний календар австралійсько-українських авторів за останнє десятиліття. На окреме відзначення заслуговує ділове зведення за минулих 5 років діючого в Австралії Товариства Приятелів Творчості М. Зерова, що, як виявляє обширна нотатка в альманасі п. з. „Поклін неоклясикам”, дуже активно допомагає видавати твори М. Зерова та мемуарні матеріяли про київських неоклясиків.

У короткій рецензії немає прямо змоги зайнятися критично усіми, такими численними, літературними матеріялами альманаха, тому відсилаємо зацікавленого читача (а їх не повинно би бракувати!) „до джерел”, до самого альманаха, який можна тут недорого набути (1 дол. 50 ц.) майже у всіх українських книгарнях і цим причинитися до покриття коштів видання відданим справам рідної культури далеким нашим австралійським землякам.

Проте, хотілося б відзначити хоч деякі літературні твори, вміщені у цьому альманасі, тим більше, що стільки в них скромної безпретенсійності та водночас щирості й тепла у, домінуючих зрештою, згадках про українську батьківщину, що іноді важко говорити про це без щирого зворушення. Очевидно, не бракує в альманасі творів тематично, так би мовити, австралійських, але майже з усіх них проривається ностальгічний мотив за Україною; тільки кілька оповідань та статей займаються виключно австралійською тематикою (дуже цікава „Байка про кенгуру” Лідії Гасвської-Денес, „Доц” П. Вакуленка, „Зірвані заручини” В. Сірка, „Химерний бос” Степана Радіона, „Експедиція у пустелю” Івана Стоцького, а із статей — „Мальор-абориген Альберто Наматджіра” Ярослава Булки та „Визначне надбання австралійської драматургії” — про п'єсу Рея Ловлера „Літо сімнадцятого ляльки” — пера Василя Онуфрієнка).

З інших прозових творів належить відзначити в першу чергу нарис „Сутінки поцейбічного світу” Євгена Гарана, який чомусь довгий час ніде не друкувався, хоч ще у 1940-вих роках виявив себе талановитим (чітко сюжетним і стилістично переконалим) новелістом. Цікаво читається „Знак” Н. Яхненка. Відчувається розуміння доби в уривку з історичного романа-хроніки „Гетьман Розумовський” Миколи Лазорського, хоч годі щонебудь більше сказати на основі невеличкого уривку, який, хотілося б, щоб він виявився друком як цілість, як рівнож і його „Полтава 100 років тому” (це може бути капітальна праця!), про що заповідає редакція альманаха у нотці про автора. Із інших белетристичних речей не можна не

згадати короткого нариса „Мариво“ К. Гіммельрайха та „Коралів“ Ольги Катран, які може й не мають ще особливіших літературних прикмет, але відчувається в них внутрішнє тепло і чимало доброї волі, що при дальшій наполегливій праці можуть куди ширше розгорнути можливості цих авторів.

Цікаво читаються спогади Дмитра Чуба „Чого плакав Сосюра“ та протопресвітера Івана Винницького про поета Дмитра Загула. Довідуємось чимало деталей із життя Гната Хоткевича у спогаді про нього — пера Г. Вазула. Також інші спогади (К. Каздоби, П. Міхрата, М. Дейка та враження із Джемборі на Філіппінах — Ігоря Осідача) знайдуть, безумовно, чимало зацікавлених читачів.

Зокрема належить сказати кілька слів про поезію. „Осінь 43-го“ Л. Далекі має усі питоменності її пера, про які я вже давніше був висловився (у статті „Поети на перехрестях“) із дальшим природним наближенням до бароковости. Поезії Василя Онуфрієнка, попри деякий брак згущення вислову і досить графаретну образовість, мають чимало сердечности та елегійної рефлексії. Тільки б менше нарративности і словесної розтягlosti, бо вони все ж таки проявляють місцями моменти справжньої ліричної кристалізації! Відчувається патріотичне тепло у вірші Дм. Чуба „Ідучи на чужину“ і зворушливість у віршованому привіті для бабусі („Привіт моїй бабусі“) — харків'янки Тетяни Волошки. Особливу сатиричну інтонацію мають „Культурні арабески“ Зої Когут; написані легко й дотепно, вони виявляють своєрідний її талант. Присмю читаються шаржі й куплети Остапа Зірчастого, епістолярно-лірична адреса („Лист до С. Ломачки“), може трохи надто альбомна, Лу-Кії і її гумористично-іронічні (не — „Пародії“, як чомусь їх названо у альманасі!) вірші, а також легко написана („підслухана“, як каже авторка) „Телефонна розмова“ Чорнявої.

Мас своєрідний, злободенний (фейлетонний) дотеп уміщена в альманасі коротка комедія (радіше довший скетч) на 1 дію „Аматори“ Ярослава Масляка. Це єдина сценічна річ у „Новому Обрії“ ч. 2.

В альманасі є декілька цікавих світлин, переважно з діяльності організацій, із з'їздів (напр., з 2-го З'їзду вчителів українських Рідних Шкіл в Австралії у грудні 1959 р.) та із виступів самодіяльних гуртків — театральних, хорових, балетних і ін. у різних місцевостях Австралії. Є також кілька репродукцій картин українських мистців у Австралії (Леоніда Денисенка та Володимира Савчака). Крім цього є одна фотографія групи учасників сумівського табору „Батурин“ в Австралії. Обкладинка альманаху — у виконанні П. Вакуленка.

На жаль, немає в альманасі ніякої згадки про померлих в Австралії учасників австралійсько-українського (і взагалі — українського) культурного процесу — д-ра Євгена Юлія Пеленського і Володимира Русальського, хоч вони померли власне у цьому десятилітті, яке — як своєрідний культурний цикл — має охоплювати це (друге) число альманаха, як зазначено на першій його сторінці.

Незалежно від деяких недотягнень (нерівні матеріали, невичерпність, друкарські помилки), які — зрештою — трапляються всюди і завжди, „Новий

Обрій“ ч. 2 — це збірник цікавий, багатий різноманітним матеріалом і має вартість із різних поглядів. Треба вітати велику працю нашої австралійської громади, її авторів, мистців і виховників, а в першу чергу наполегливу працю і велику любов до справи української культури редакційної колегії альманаха на чолі з його головним упорядником Дмитром Чубом.

Особливе признання належить Українській Видавничій Книгарні в Австралії, яка, як це подано у післяслові „До Читачів“, „взяла на себе майже цілковито фінансування альманаха“. Це, справді, шляхетний приклад для наслідування.

Вадим Лесиз

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

виконана. Відомі та загально улюблені артистки українського театру, п. Іванна Кононів і Валя Калин з Ньюарку своїми рецитаціями та співом стрілецьких і повстанських пісень викликали заслужені оплески. П. Мирослава Сіра з великим відчуттям відрецитувала уривки з „Великих роковин“ Івана Франка, а п. Зенон Сірий — пролог до поеми „Мойсей“. Хор „Гомін“ під управою невтомного п. М. Кормельюка виконав в'язанку стрілецьких і патріотичних пісень. Члени цього хору, що живуть у чотирьох різних місцевостях, працьовитістю та співочою культурою заслуговують на окреме признання. Святочну доповідь виголосив організаційний референт ГУ ООЧСУ, п. В. Боровик. Голова місцевого Відділу після закінчення академії подякував за щире допомогу в проголошенні Українського Дня в Байоні п. Мартинові та всім виконавцям мистецької програми, зокрема позамісцевим п-ням Кононів і Калин, які, не шкодуючи ні часу, ні труду, прибули до Байону з Ньюарку.

-р-к

**ФОНД ДОПОМОГИ РОДИНІ СЛ. П. С. БАНДЕРИ
КЛІВЛЕНД, ОГАІО**

АКРОН, ОГАІО

Петро Яцечко, л. ч. 691 —	123.00
Петро Яцечко, л. ч. 692 —	5.00
Орест Микитин, л. ч. 693 —	40.00
Іван Гошко, л. ч. 694 —	42.00
Разом:	\$210.00

ШТТСБУРГ, ПА.

21 Відділ ООЧСУ	\$14.00

ЯНГСТАВН, ОГАІО

Михайло Стапай	\$10.00

БРУКЛІН, Н. Й.

Микола Зацухний — \$200.00 і \$25.00 на пам'ятник.

(Продовження буде)

О. ОГЛОБЛИН
ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА
ТА ЙОГО ДОБА

Монографія на 410 сторінок з 10 розділів — це синтеза наукової праці автора протягом кількох десятиліть над „добою мазепинського ренесансу“.

Книга в твердій оправі (емітація шкіри) з золотим відбитком на обкладинці.

Ціна книги — з пересилкою — \$ 6.00

Замовлення приймає:

V I S N Y K

P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

ТИЖНЕВИК

ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ

Орган Українського Визвольного Руху

Р і ч н а п е р е д п л а т а :

звич. поштою 7.—дол. — лет. поштою 12.—дол.
„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ“ подає правдиві інформації про події на українських землях та приносить обширні відомості про міжнародні події, наświetлюючи їх в дусі інтересів української справи.

„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ“ речево дискутує суспільні й політичні питання української еміграції і містить хроніку українського життя з усіх закутин світу.

„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ“ — це універсальний часопис української еміграції й тому повинен знайтися в кожній українській хаті.

Зголошення передплати просимо слати до:

Verlag SCHLACH PEREMOHY
München 8, Zeppelinstr. 67, Germany.

НЕМАЄ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ
БЕЗ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГОЗВІРНИ!
НЕМА УКРАЇНСЬКОЇ КНИГОЗВІРНИ
БЕЗ ВИДАНЬ ООЧОУ:

Ціна в дол.

Е. Малашок: Illustrissimus Dominus Mazepa — тло і постать, 32 стор.	0.50
Е. Малашок: Малоросійство, 36 стор.	0.50
Е. Малашок: До проблеми большевизму, 82 стор.	1.00
Е. Малашок: Нариси з історії нашої культури, 80 стор.	0.50
Е. Малашок: Остання весна — поезії, 104 стор.	1.50
* Історія Русів, 346 стор., тв. оправа	3.00
Д. Донцов: Підстави нашої політики, 210 стор., тверда оправа	2.75
Д. Донцов: Правда прадідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поетка вогняних меж — Олена Теліга, 93 стор.	0.50
О. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба 410 сторінок	6.00
О. Оглоблин: Думки про Хмельниччину	1.00
О. Оглоблин: Українсько-московська угода 1654 р., 100 стор.	0.50
О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська державність, 24 стор.	0.25
Правда про Росію — за Астольфом де Кюстіном опрацював О. Мирчанський	2.00
А. Книжжикський: На дні ССРСР, 232 стор.	2.75
У. Самчук: Чого не гоїть огонь. Роман.—288 стор.	3.75
Ф. Одрач: Щебетун — повість, 294 стор.	2.50
Т. Ерем: Советський акваріум, 142 стор.	0.50
Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа, стор. 154.	1.25
Л. Старицька-Черняхівська: Останній сніп, 44 сторінки	0.50
М. Щербак: Вагаття — дряка, 64 стор.	0.75
М. Щербак: Шлях у вічність, поема, 29 стор.	0.25
В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, 37 стор.	0.25
В. Кравців: Людина і воєк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
РІЧНИКИ „ВІСНИКА“ за 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958 і 1959 роки в гарній полотняній оправі з золотими витисками	5.00
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
В. Січинський: Крим — істор. нарис, 31 стор.	0.25
П. Мірчук: З мого духа печаттю (у 25-ліття ОУН, 80 стор.	0.25

АНГЛОМОВНІ ВИДАННЯ:

Le Vasseur De Beauplan: "A Description of Ukraine" в книзі з мали України з XVII стол.	3.00
М. Чировський: The Economic Factors in the Growth of Russia, тв. оправа, 178 стор.	3.75
О. Оглоблин: Treaty of Pereyaslaw, 100 стор.	1.00

Замовлення просимо прислати на адресу:

V I S N Y K
P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.